

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ — ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ — ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΣΥΝΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ.

Δὲν ὑπάρχει ἀπόστασις μεταξύ τῶν ἀτομικῶν ἐνεργειῶν, τὴν ὁποίαν δὲν σμικρύνει ὁ δραστήριος συναγωνισμὸς, προσεγγίζων τὰ δύο αὐτῆς ἄκρα. Δυνατὸν ταῦτα νὰ ἀπέχωσιν ἔτι πολὺ, ἀλλὰ βεβαίως τὰ παλαιὰ ὅρια τῆς διαχωρίσεως ἀναγκάζονται νὰ μετατεθῶσιν εἰς ἐγγύτερα πρὸς πρὸς τοὺς συναγωνιζομένους σημεῖα. Λάβετε ὑπ' ὄψιν τὸν ἐμπορικὸν συναγωνισμὸν καὶ ἀρχίσατε τὴν σύγκρισιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκατέρωθεν ἀφετηρίας. Οἱ μεγάλοι δὲν εἶναι τόσο ὑπέρτεροι ἅμα διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ πολλαπλασιασθῶσι, καὶ οἱ μικροὶ τόσο ἄσημοι ὅταν διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ ἀναβιβασθῶσι.

Τὸ ἀτομικὸν τοῦτο φαινόμενον εἶναι νόμος φυσικὸς δι' ὅλα τὰ ὄντα τὰ τελειοποιήτως δεκτικὰ, καὶ ἀποτελεῖ πρὸ πάντων κληρὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Παρατηροῦμεν αὐτὸ εἰσερχόμενον εἰς ὅλας τὰς διατυπώσεις αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἀτομικωτέρας ἐπόψεως μέχρι τῆς ἐθνικωτέρας. Αἱ ὁμάδες τῶν ἀνθρώπων ὑπενδίδουσιν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν νόμων τῆς φύσεώς των μετὰ τῆς αὐτῆς πειθαρχίας, τὴν ὁποίαν παρατηροῦμεν εἰς τὰ κατὰ μέρος ἄτομα. Τὰ αὐτὰ ἐλατήρια, αἱ αὐταὶ ἀρεταὶ καὶ αἱ αὐταὶ κακίαι. Εἰς ἀνθρώπος ἀπέναντι ἐτέρου κυριεύεται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀμίλλης καὶ μεγαλουργεῖ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἔθνη ἐγείρονται ἐπὶ ἔθνων, ὀδηγούμενα ὑπὸ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνάγκης, τῶν δύο τούτων αἰωνίων φανῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Ὑψίστος ἔθεσεν ὡς κέντρα συναθροίσεως ἐν τῷ πελάγει

τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν. Ὅπου αὐταὶ τείνουσι πρὸς ζωὴν καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν, οἱ φανοὶ φεγγοβολοῦσιν εἰς ἀποστάσεις μακρὰς· ὅπου εἶναι καταδεδικασμένοι εἰς τὴν ἀπὸ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων ποινήν τῆς παρακμῆς, οἱ φανοὶ σκοτίζονται καὶ τὸ ρεῦμα τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἀναγκάζεται νὰ μετατεθῆ.

Ἄν ἔχω σκοπὸν ἵνα πραγματευθῶ τὸν ὅλον τοῦτον κύκλον τῶν ἐθνικῶν περιόδων. Μὴ ἀρκεῖ ἡ οἰκονομικὴ ἐποψὶς αὐτοῦ καὶ ἰδιαίτερος κατὰ τὸ σημεῖον, καθ' ὃ ἡ ἀμίλλα, τὸ κράμμα τοῦτο τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀνάγκης, ἐπιτείνει τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῶν συναγωνιζομένων πρὸς ἀλληλα ἐθνῶν. Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἔλη τῶν ἀγῶνων ἡ διεύθυνσις τείνει πρὸς ἰσορροπίαν. Ἀποτελεῖται, τρόπον τινα, ἡ στιγμὴ ἐκείνη τῆς πάλης, καθ' ἣν οἱ θεαταὶ τῶν πανηγυρικῶν ἀγῶνων θαυμάζουσι ἀμφοτέρους τοὺς παλαιστὰς. Οὐχὶ ἔτι δὲν ὑπάρχουσι καὶ πτώσεις ἐθνῶν, ὅπως καὶ πτώσεις ἀτόμων. Ἄλλ' ἐνῶ τῶν τελευταίων τὸ θέαμα εἶναι ἄμεσον, ἐπὶ τῶν πρώτων ἀπαιτεῖται νὰ ἀναβῆ τις εἰς τὴν ἰσορικὴν κλίμακα, ἵνα μετρήσῃ ὀπισθεν τοὺς ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας λαοὺς.

Μεταξὺ ὄλων τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἀναμφισβητήτως βιομηχανικώτερον καὶ ἐμπορικώτερον εἶναι τὸ Ἀγγλικόν. Ὑπῆρξεν περίοδος ἐν τοῖς τελευταίοις ἑκατὸν ἔτεσι, καθ' ἣν ἡ ἐμπορο-βιομηχανικὴ δύναμις τοῦ ἀντεμετράτο πρὸς ἕλην ὁμοῦ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Ὅθεν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἡμετέρου θέματος, τῆς βαθμηδὸν ἐπερχομένης συναγωνιστικῆς ἰσορροπίας, δὲν ὑπάρχει ἔθνος προσφορώτερον τοῦ Ἀγγλικοῦ, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις. Βεβαίως προεχώρησε τοῦτο καὶ προχωρεῖ ἔτι κατὰ πολὺ, ἀλλὰ τὴν πρόσοδόν του ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας ἡ πρόσοδος τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ μάλιστα ἐνιαχοῦ ὅπως συμβαίνει μεταξὺ ἀνθρώπων τρεχόντων, τῶν ὁποίων οἱ δεύτεροι πατῶσι τὰς ἐμβάδας τῶν πρώτων. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ἡ North British Review γράφει κατὰ Νοέμβριον 1852 τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐχομεν ἤδη, λέγει ὁ Ἀγγλος συγγραφεὺς, πολλοὺς ἀντιπάλους ἐν χώραις καθ' ἃς πρὸ τριάκοντα ἐτῶν εἴχομεν οὐδένα· ἐπρομηθεύομεν ἄλλοτε ἔθνη, τὰ ὅποια ἤδη παράγουσι, ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλοκληρίαν, τὰ ἀναγκαῖα αὐτοῖς βιομηχανήματα· εἴχομεν ἄλλοτε τὸ μονοπώλιον πολλῶν ἀγορῶν, ἐν αἷς ἤδη ἀπαντῶμεν νεωτέρους συναγωνιστὰς πωλοῦντας εὐθηνότερον. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς οἰκουμένης ἀποστέλλομεν μόνας τὰς ποσότητας ἐκείνας τῶν ἐμπορευμάτων, τὰς ὁποίας δὲν δύνανται ἔτι οἱ ἀντίπαλοι ἡμῶν νὰ προμηθεύσωσι. Ἐξάγομεν ἤδη πρὸς τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας καὶ μὴ παραγωγικὰς χώρας μεγαλείτερα ἢ ἄλλοτε ποσὰ τῶν προϊόντων τῆς ἡμετέρας βιομηχανίας. Ἡ Ἀσία καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἀναλόγως δέχονται πλείοτερα καὶ ἡ Εὐρώπη ὀλιγώτερα. Αἱ χώραι αἷτινες ἄλλοτε ἐζήτουν παρ' ἡμῶν τελείως ἐξεργασμένα προϊόντα, προμηθεύονται ἤδη παρ' ἡμῶν ἡμιτελῆ ἢ τὴν πρώτην ὕλην. Ἡ Αὐστρία συναγωνίζεται πρὸς ἡμᾶς ἐν Ἰταλίᾳ· ἡ Ἑλβετία καὶ ἡ Γερμανία ἐν Ἀμερικῇ· αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἐν Βρασίλια καὶ ἐν Κίνα. Ἄλλοτε μὲν ἡ Ρωσσία ἐζήτει παρ' ἡμῶν βαμβακηρὰ νήματα, νῦν δὲ λαμβάνει μόνον νήματα ἐριοῦχα. Ἄλλοτε ἐπέμπομεν εἰς τὴν Γερμανίαν βαμβακηρὰ ὑφάσματα λευκὰ ἢ χρωματιστά, ἀποστέλλομεν δὲ νῦν τὸ πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν νῆμα.

«Ὅλαι αἱ χώραι αὐταὶ παράγουσιν εὐθηνότερον ἡμῶν, — μόνον δὲ μέχρι σήμερον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ παραγάγωσι ἀρκούντως ὥστε λαμβάνουσι παρ' ἡμῶν τὸ συμπλήρωμα. Ὡθούμεναι ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου περιοριστικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ ἀποτελέσματος τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ των, αἱ χώραι αὐταὶ ἢ ἠλλάξαν τὸ ἄροτρον διὰ τοῦ ὑφαντηρίου ἢ ἠνωσαν αὐτὰ· καὶ ἔκτοτε ἡ χειροτεχνικὴ βιομηχανία ἡμῶν δύναται νὰ αὐξήσῃ οὐχὶ πωλοῦσα εὐθηνότερον τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν ἢ συναγωνιζομένη πρὸς αὐτοὺς εὐτυχέστερον, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν αἱ ἀνάγκαι τῆς οἰ-

κουμένης αὐξήσουσι ταχύτερον τῆς πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ικανότητος τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν.»

Ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων παρήλθεν ἤδη εἰκοσιπενταετία πλήρης, καὶ ἡ βεβαιωθείσα κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀρχὴ τῆς συναγωνιστικῆς ἰσορροπίας ἔλαβεν ἤδη πολλῶ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν. Δὲν εἶναι ἀπὸ σκοποῦ ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀπὸ δεδομένων, τὰ ὁποῖα χορηγεῖ αὐτῇ ἡ βιομηχανικὴ ἄλλοτε κοσμοκρατορία τῆς Ἀγγλίας. Ὡς προκύπτει ἐκ τῶν Ἐμπορικῶν Πινάκων τῆς ἡ εἰσαγωγῆς τῆς ἐπιτείνεται καὶ ἡ ἐξαγωγή τῆς ἐλαττοῦται. Τὸ δὲ φαινόμενον τοῦτο περιβάλλεται ὁσημέραι σπουδαιότερον χαρακτηριστήρα. Τοιοιυτρόπως τῷ 1871 ὑπελογίζοντο τὰ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς περισσεύματα τῆς εἰσαγωγῆς εἰς 47,000,000 λίρ. στερλ.— τῷ 1872 εἰς 40,000,000, — τῷ 1873 εἰς 60,000,000,—τῷ 1874 εἰς 72,000,000,—τῷ 1875 εἰς 92,000,000,—τῷ 1876 εἰς 118,000,000,—καὶ τῷ 1877 εἰς 142,000,000 ! Ὁ ξένος λοιπὸν συναγωνισμὸς μετετέθη ἐν πολλοῖς ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων χωρῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλικῇ. Ἄλλ' ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐξαγωγῆς εἶναι ἐνδεικτικωτέρα ὑπολογιζομένη ἡ ἐλάττωσις αὐτῆ εἰς 3,584,000 λίρ. στερλ. τῷ 1873,—ἀνέβη εἰς 13,354,000 τῷ 1874,—εἰς 16,038,000 τῷ 1875,—εἰς 24,836,000 τῷ 1876.

Βεβαίως αἱ τάσεις αὗται ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν ἐποψίν τῶν Ἀγγλικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα διευτυμάνισθησαν ἐν τῇ συγχρόνῳ τῆς Ἀνατολῆς περιπλοκῇ, καὶ εἶναι ἱκαναὶ ὅπως ὑποκινήσωσι τὸ ὑπὸ τὴν στάκτην πάντοτε καῖον πῦρ τοῦ ἐμποροκρατικοῦ συστήματος. Ἄλλ' ὁ σκοπός μου εἶναι νὰ μαρτυρήσω περὶ τοῦ φαινομένου, καθ' ὃ ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος, ἀδιαφόρως ἐπὶ ζημίᾳ τινός, ὁσημέραι μετασχηματίζεται εἰς παμμέγεθες βιομηχανικὸν ἐργαστάσιον, τοῦ ὁποίου οἱ κλάδοι διαχωρίζονται μὲν ὑπὸ τῶν διεθνῶν ὁρίων, ὅπως ὅμως ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἀγῶσι, καθ' ὅς ἡ ἐνότης τοῦ ὅλου δὲν παρεβλάπτετο ὑπὸ τῆς ποικιλίας τῆς κατὰ μέρος κοινοτικῆς παρατάξεως.

Ἡ θεραπεία τῶν παγκοσμίων ἀναγκῶν εἶναι τὸ γενικὸν κέντρον, καὶ ὅλη ἡ σπουδὴ πρὸς τοῦτο ἀποβλέπει. Ἐνώπιον τῆς καθολικῆς ταύτης τάσεως τῆς νεωτέρας ἐθνικῆς οικονομίας, τὸ ἐμπορο-βιομηχανικὸν μεγαλεῖον δεδομένου ἔθνους φαίνεται μικρότερον τοῦ ὅσον ἦτο ἐν παλαιότερα ἐποχῇ. Ὅταν ὅλοι τρέχωσι πρὸς τὴν πρόοδον, δὲν ὑπάρχει καιρὸς ἵνα θαυμάσωσι τὸν ἔχοντα μεγαλειτέρους πόδας. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ παῖδες μεταβαίνουν εἰς τὴν νεότητα καὶ οἱ νέοι ἀνδρῶνται, τοιοιυτρόπως δὲ ἀναθιβάζεται ἡ συναγωνιστικὴ τῶν βιομηχανικῶν ἔθνῶν ἰσορροπία.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ.

Παρ' Ἑλλησι, λαῶ ὑψηλῆς τυχόντι μορφώσεως, ὁ κοινωνικὸς βίος δὲν ἀνεπτύχθη ὄν τρόπον συνήθως παρατηροῦμεν ἐν Ἀσίᾳ. Παρὰ μὲν τοῖς Ἀσιανοῖς συνεκροτεῖτο ἐν μέγα κράτος, πλείονα ἄλλα ἐν ἑαυτῷ περιλαμβάνον καὶ ἀποβαῖνον οἶονεὶ σύνολον κρατῶν· παρ' Ἑλλησι τοῦναντίον ἡ ἔνωσις ἦτον ἐθνικὴ, ἀποτελουμένη ἐκ μικρῶν ἀνεξαρτήτων κοινοτήτων. Καὶ ὅμως παρ' οὐδενὶ λαῶ ἀνεπτύχθη ἡ περὶ πολιτείας ἰδέα τοσοῦτον πλήρης θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς ὅσον παρ' Ἑλλησιν.

Ὁ καταμερισμὸς αὐτῶν εἰς πλῆθος τοσοῦτων μικροσκοπικῶν κρατιδίων ἦτο συνέπεια ἀναγκαία τῆς γενέσεως καὶ προόδου τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἐν Ἑλλάδι συνοικισθέντες ἔποικοι ἐγκατεστάθησαν εἰς διαφόρους χώρας, ὑπὸ φυσικῶν ἀπ' ἀλλήλων χωριζομένας ὁρίων, ἔκτισαν πόλεις, καὶ συνέστησαν ἰδίας πολιτικὰς κοινωνίας. Ἐκάστη πόλις ἀπετέλει κράτος ἴδιον, ἡ τοῦλάχιστον τὸ κέντρον αὐτῶν, ἕκαστη δὲ πολιτεία εἶχεν ἰδίαν ἱστορίαν ἀναπτύξεως. Ἡ

μερικότερης ἦτο παρ' Ἑλλησιν ἢ κυρία τῆς μορφώσεως τοῦ δικαίου ἀρχή. Καὶ αὐτὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Ἑλληνες βραδέως ἐπεκράτησεν, ἔτι δὲ βραδύτερον τὸ ὄνομα Γραικοί. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, τοὺς μυθικοὺς, καὶ ἐν μέρει τοὺς καλουμένους ἡρωϊκοὺς, διηνεκῶς διῆγον ἐν πολέμῳ πρὸς ἀλλήλους αἱ διάφοροι φυλαί, οἱ δὲ ἡττημένοι ἐγίνοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δούλοι ἢ ὑπήκοοι τῶν νικητῶν.

Κανονικῆ πως ἔννομος κατάστασις ἤρξατο, ἀφ' οὗ διὰ συμμαχιῶν ἀποκατέστη εἰρήνη, ἐνισχυθεῖσα διὰ δεσμοῦ θρησκευτικοῦ. Ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν συμμαχιῶν τούτων ἦτο ἡ τῶν Ἀμφικτυόνων, γενομένη μὲν ἐν ἀρχῇ μεταξὺ τῶν ὁμόρων κρατῶν, ἐπεκταθεῖσα δ' ἔπειτα καὶ ἀπωτέρω, καὶ οὕτως ἡ Ἑλλάς ἀπέβη ἕνωσις ἐθνῶν ἢ πολιτειῶν.

Κύριος δὲ τοῦ δικαίου αὐτῆς κλάδος ἦτο τὸ ἀλληλεθνὲς δίκαιον. Ἐν ἐκάστη δὲ πάλιν πολιτεία ἀνεπτύσσεται τὸ δημοσίον αὐτῆς δίκαιον, σφηριζόμενον, τὸ μὲν, ἐπὶ συμβάσεων τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, τὸ δὲ, ἐπὶ θεσμῶν διασῆμων νομοθετῶν καὶ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὡς δίκαιον τῶν ἐθίμων μᾶλλον ἰσχύον, κανονισθὲν μόνον ἢ τροποποιηθὲν διὰ τῆς νομοθεσίας. Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον παρ' Ἑλλησιν ἔχει πολὺ μικροτέραν σημασίαν τοῦ δημοσίου δικαίου, καὶ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ οὐδ' ὅσῃ τὸ τῶν μεγάλων τῆς ἀνατολῆς ἐθνῶν ἔχει σπουδαιότητα. Προσέτι ἡ τοῦ δικαίου ἀνάπτυξις ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τοῦ ἀλληλεθνοῦς δικαίου, οὐδέποτε ἔφθασε τὸ στάδιον τῆς ἐπιστημονικῆς πραγματείας. Ὡς κατὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες ὑπολείπονται πολὺ τῶν Ῥωμαίων.

Διὰ τί οἱ Ἑλληνες δὲν ἔχουσι ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, εἶναι πρόβλημα ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν νεωτέρων πραγματευθὲν, ὅπερ ὅμως οὐδὲ πειστικῶς κἂν νά λυθῆ δύναται. Ἡ ἰδιοφυία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ἦτο προφανῶς εὐνοὺς εἰς τὴν μελέτην τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ἦρσκεν αὐτῷ μᾶλλον ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλοσοφία, παρὰ ἡ ξηρὰ τοῦ

δικαίου σπουδῆ. Ἐπρωτίμα τὸν ἐν παντί χωροῦντα πολιτικὸν βίον, ἢ τὰς σχέσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Ἡ περὶ δικαίου ἰδέα δὲν κατενόηθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοσοῦτον πλήρης καὶ ἀκριβῆς, ὡς παρὰ Ῥωμαίους. Ἐκεῖνοι ἐθεώρουν ἀνωτέραν τὴν ἀρχὴν τῆς ὠφελείας, παρὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ δικαίου, ἢ δὲ ἐνασχόλησις περὶ τοῦτο κατελείφθη εἰς τοὺς πρακτικοὺς καὶ τὴν ἐμπειρικὴν δεξιότητα, οὐδὲν ἀνώτερον ἐνδιαφέρον παρέχουσα. Νομοδιδάσκαλοι αὐτῶν ἦσαν οἱ σοφισταί. Ἄλλ' οὐδὲ πρὸς διαλεκτικὴν συζήτησιν ἦτο κατάλληλον τὸ ἑλληνικὸν ἰδιωτικὸν δίκαιον, ὡς τὸ τῶν Ῥωμαίων. Αἱ διατάξεις τοῦ ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, κανόνες τοῦ δικαίου τῶν ἐθίμων· δὲν ἦσαν ἀκριβεῖς οὐδ' εὐφυῶς διεσκευασμένοι ἀστικοὶ νόμοι, οὐδ' ἀκριβεῖς ἀναγραφαὶ συγκεκριμένων κανόνων, οἷας λ. χ. περιέχουσι τὰ διατάγματα τῶν Ῥωμαίων πραιτόρων. Περὶ τυπικῆς τοῦ δικαίου διδασκαλίας, καὶ σταθερᾶς καὶ λεπτομεροῦς ἐρμηνείας τῶν νόμων καὶ συναλλαγμάτων οὐδὲ λόγος ἐγένετο. Αἱ δικαστικαὶ διαφοραὶ ἐλύοντο μᾶλλον κατὰ τὸ ἐπιεικὲς καὶ ὀρθὸν (ex aequo et bono). Αὐτοὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν φιλόσοφοι ἠσχολοῦντο μᾶλλον εἰς τὸν προσδιορισμὸν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν, ἢ εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου. Ὁ Ἀριστοτέλης μόνος εἰσέδυσσε πλειότερον εἰς τὰς ὑψίστας ἀρχὰς καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δικαίου· ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ ἢ περὶ τοῦ δικαίου διδασκαλία παρίσταται μόνον ὡς κεφάλαιον τῆς ἠθικῆς ἢ πολιτικῆς.

Ἡ ἱστορία οὐχ ἦττον ἀναφέρει μετ' ἐπαίνων πολλοὺς μεγάλους νομοθέτας, μέγα ἔχοντας ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ὄνομα. Οὗτοι δὲ ἢ ἐκάνονισαν τὸ πρῦπάρχον ἤδη δίκαιον τῶν ἐθίμων, ἢ ἀνεδείχθησαν ὡς ἀναφορῶν τῆς πολιτικῆς λαοῦ τινος καταστάσεως, κατὰ θεωρίας ἰδεοκρατικᾶς ἢ ἰδανικᾶς, ἢ, ὡς ὁ Λυκούργος, καὶ κάπως εὐτοπικᾶς (ἀπραγματοποιήτους περὶ πολιτείας ἰδέας). Καθόσον ὅμως ἀφορᾷ τὸ δημόσιον καὶ ποινικὸν δίκαιον εἶναι σπου-

δαῖται αἱ νομοθεσίαι των, ὧν αἱ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὀνομαστόταται ἦσαν αἱ ἐξῆς :

α.) Ἡ νομοθεσία τοῦ καὶ ἐν τοῖς μυθικοῖς χρόνοις μνημονευομένου βασιλέως Μίνως διὰ τὴν δωρικὴν πολιτείαν ἐπὶ τῆς Κρήτης· εἶνε δὲ ἡ πρώτη πηγὴ τοῦ δικαίου τῶν Σπαρτιατῶν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Μίνως ἀποδίδονται καὶ τινὰ ἀρχαιότερα ὡς καὶ νεώτερα τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ.

β.) Ἡ διὰ τοῦ Λυκούργου, 884 πρὸ Χριστοῦ, νομοθεσία τῆς Σπάρτης.

γ.) Αἱ νομοθεσίαι τοῦ Ζαλεῦκου διὰ τὴν μεγάλην Ἑλλάδα, καὶ τοῦ Χαρώνδα διὰ τὴν Σικελίαν, 660 καὶ 661 π. Χ.

δ.) Ἡ ἀθηναϊκὴ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος 624 π. Χ. τοῦ Σόλωνος 564 π. Χ. καὶ τοῦ Κλεισθένης 510 π. Χ.

ε.) Ἡ τοῦ Κλεοβούλου διὰ τὴν πόλιν Λίνδον ἐν Ρόδῳ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος, καὶ ἡ τοῦ Δημόνακτος ἐν Κυρήνῃ.

Ἐκ τῶν νομοθεσιῶν δὲ τούτων ἡ τοῦ Λυκούργου καὶ Σόλωνος εἶναι ὑπὲρ τὰς ἄλλας γνωστόταται καὶ σπουδαιόταται. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρώτην, τῇ ἀποδίδονται πολλά, ἅτινα προὔπηρχον, ἄλλα δὲ πάλιν ἀνεπτύχθησαν ἐξ ἀρχῶν τεθειμένων ὑπὸ τοῦ Λυκούργου. Τὸ σπαρτιατικὸν τῆς πολιτείας σύνταγμα ἐσκόπει τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικότητος, καὶ τῶν αὐστηρῶν τοῦ λαοῦ ἠθῶν, οἱ δὲ νόμοι αὐτῆς ἦσαν πειθαρχικοί. Διὰ τῆς πολιτικῆς ἀνατροφῆς ἔπρεπε, πολλάκις ἐναντίον τῆς φύσεως, νὰ διατηρηθῇ κοινωνικὴ τις κατάστασις κατὰ τι πολιτικὸν ἰνδαλμα τεχνητῶς κατεσκευασμένη, καὶ αὐστηρὰ ἀρετὴ διὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἢ τάσις πρὸς πλουτισμὸν ἔπρεπε νὰ ἐξορισθῇ διαρκῶς, καὶ μόνῃ ἢ ὑψίστῃ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπῃ νὰ ζωογονῇ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀλλ' ἡ συνήθεια ὑπῆρξεν ἰσχυροτέρα τῶν νόμων, καὶ ἡ ἐκπτώσις, ἢ ἐκ τῆς φιλαυτίας ἠνωμένης μεθ' ὑποκρίσεως προκύπτουσα, δὲν ἐστάθη δυνατὸν ν' ἀναχαιτισθῇ. Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονία τῶν Λακεδαιμονίων, ἡ

στηριζομένη εἰς στρατιωτικὴν νομοθεσίαν καλῶς διωργανωμένην, δὲν ὑπῆρξε μακροχρόνιος.

Ὁ Σόλων δὲν εἶναι θεμελιωτὴς νέας πολιτικῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ μᾶλλον συνδιαλλακτῆς τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν εὐπατριδῶν· ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο νὰ λύσῃ συμφῶνως πρὸς τὰς περιστάσεις τὸ πρόβλημα τοῦ Δράκοντος· ἦτοι διὰ γραπτῶν νόμων νὰ θέσῃ τέρμα καὶ φραγμὸν εἰς τὴν δικαστικὴν αὐθαιρεσίαν. Ἐζήτησε δὲ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο διὰ πλήρους νομοθεσίας, ἐπεκτεινομένης ἐπὶ πασῶν τῶν σχέσεων τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου. Καὶ χωρὶς νὰ παραβλάψῃ τὰς θεμελιώδεις βάσεις τῆς πειθαρχίας καὶ τῶν ἠθῶν, διέρρηξε τοὺς δεσμοὺς, οἵτινες τὸ πλεόν τοῦ ἀττικοῦ λαοῦ κατεκράτουν ἐν πολιτικῇ καὶ νομικῇ ἀνικανότητι. Ἀντικατέστησε τὸ προσὸν τῆς εὐγενείας διὰ τοῦ τῆς κτήσεως (τέλη, τιμήματα), ἐπ' αὐτῆς ἐστήριξεν εἰσφοράς διὰ τὰ δημόσια βάρη, καὶ οὕτω διεσκεύασε τὴν τε διοίκησιν καὶ τὸν δικαστικὸν ὄργανισμὸν καταλλήλως. Καὶ ὅμως οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος, ἴσως ἔνεκα τῆς μετριότητος αὐτῶν, δὲν ἔτυχον τοῦ σκοποῦμένου αποτελέσματος. Μόνον ἀφ' οὗ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος τῶν Πεισιστρατιδῶν τὸ δημοκρατικὸν στοιχεῖον διὰ τοῦ Κλεισθένης ἐνισχύθη ἐπὶ πλεόν, ἀνεπτύχθη πλήρης ἢ ἐλευθέρῃ τῆς πολιτείας ταύτης νομοθεσία.

Ἡ πολιτικὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἐν γένει ἢ τῆς κατὰ μικρὸν μεταπτώσεως τῆς ἐν ἀρχῇ μὲν πατριαρχικῆς κληρονομικῆς βασιλείας, εἰς ἀριστοκρατίαν, ἀπὸ ταύτης δὲ εἰς δημοκρατίαν, καὶ ἔνεκα τῆς δημοκρατικῆς ἀκολασίας εἰς τυραννίδα, ἀναρχίαν, καὶ τέλος ἀνατροπὴν καὶ στέρησιν τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας. Οἱ βασιλεῖς, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ θεμελιωταὶ τῶν πολιτειῶν, καὶ ἐτιμῶντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ὄντα ἀνωτέρας φύσεως, ἦσαν κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους στρατηγοὶ, προϊστάμενοι τῶν θυσιῶν, ἀνώτατοι δικασταί. (Ἀριστ. Πολιτ. III. 9. 7 «Κύριοι δ' ἦσαν τῆς τε κατὰ πόλεμον ἡγεμονίας, καὶ τῶν θυ-

σιῶν, ὅσαι μὴ ἱερατικάι, καὶ πρὸς τούτοις τὰς δίκας ἔκρινον, τοῦτο δ' ἐποίουν οἱ μὲν ὁμνύντες, οἱ δὲ οὐκ ὁμνύντες).

Ἡ ἐξουσία τῶν βασιλέων οὐδέποτε εἶχεν ἀσιατικὸν χαρακτήρα, οὐδ' ἦτο διὰ τῆς νομοθεσίας περιορισμένη· πράγματι ὅμως ἦτο περιορισμένη διὰ τῶν θρησκευτικῶν τοῦ λαοῦ δοξασιῶν, οὓς καὶ αὐτοὶ συνεμερίζοντο, καὶ διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν συμβούλων των (βουλευτήριον ἐκ τῶν κρατίστων), διὰ τῶν συνελεύσεων (ἀγοραὶ), καὶ τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὅποια ἡ συνήθεια εἶχε ἐξασφαλίσαι εἰς τὰς τάξεις, τὰ γένη, καὶ ἄλλας τοῦ λαοῦ ἐνώσεις. Τὰ δικαιώματα τῶν βασιλέων, περιοριζόμενα κατὰ μικρὸν, ἐξέλιπον εἰς τὰς πλείστας πολιτείας, ἡ δ' ἐξουσία μετέπεσεν εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν, ἐν ἀρχῇ μὲν ἀριστοκρατίαν εὐγενείας πολεμικὴν καὶ ἰσχυρὰν ἕνεκα καταλήψεως τῆς χώρας, βραδύτερον δὲ εἰς τοὺς πλουσίους, τοῦτο δὲ καὶ ἐκεῖ, ὅπου, ὡς ἐν Σπάρτῃ λ. χ., ἡ βασιλεία παρέμεινεν. Οἱ ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας συνήρχοντο εἰς συνελεύσεις, καὶ ἤρχον ἐν αὐταῖς, καὶ διεχειρίζοντο ὡς ἄρχοντες τὴν κυβέρνησιν. Ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς διεμορφοῦτο ἐντέχνως, καὶ κυρίως ἦτον ἔργον διασῆμων νομοθετῶν.

Ἡ περὶ τῆς πολιτείας ἰδέα ἐτίθετο εὐθύς σταθερῶς, καὶ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς θεμελιώδους ἰδέας, ὅτι πολιτεία εἶναι ὁ ὀργανικῶς συντεταγμένος λαὸς, καὶ μάλιστα οὕτως, ὥστε ἕκαστος μόνον ἐντὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας θεωρεῖται ἄνθρωπος καὶ πρόσωπον, καὶ ὡς πολίτης δεκτικὸς δικαιωμάτων· ἡ πολιτεία ἦτο ὁ μόνος αὐτοῦ σκοπός, καὶ ὁ πολίτης, ὅστις ὀφείλει τὸ πᾶν εἰς τὴν πολιτείαν, ὑποχρεοῦται καὶ τὸ πᾶν δι' αὐτὴν νὰ προσφέρῃ. Ὁ πολίτης ὅμως μετέχει τῶν τῆς πολιτείας πάντων· ὁ νόμος εἶναι ὁ μόνος ἡγεμῶν, ὡς ἡ θέλησις αὐτοκράτορος. Οἱ ἄρχοντες εἶναι ὄργανα καὶ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ. Πάντες δὲ οἱ τύποι τῶν πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι δημοκρατικοὶ ἐλεύθεροι. Παρεκβάσεις τούτων ἦσαν ἐν τούτοις ἀναπόφευκτοι. Ἡ μετριόφρων μοναρχία πολάκις ἀπέβαινε τυραννίς, ἡ ἀριστο-

κρατία ὀλιγαρχία, καὶ ἡ δημοκρατία ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ἀγομένη ὀχλοκρατία.

Τρεῖς ἐξουσίαι ἐν τῇ πολιτείᾳ διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων ἢ νομοθετικῆ, ἀνήκουσα τοῖς ἄρχουσι, ἢ διοικητικῆ καὶ δικαστικῆ· οὐχὶ δὲ σπανίως συνεκρούοντο· ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συγκρούσεως ταύτης ἦτον, ὅτι ἡ ἠττωμένη ἀπερροφᾶτο ὑπὸ τῆς νικησάσης. Πλήρης δὲ χωρισμὸς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς διοικήσεως δὲν ὑπῆρχε. Τὸ ὑπεύθυνον τῶν ὑπαλλήλων ἐνωρὶς ὑπῆρξε παρ' Ἑλλησιν ἀρχὴ τοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ὅτε δὲ ὑπερίσχυεν ὁ δῆμος, καὶ κατέβαλε τὴν ἀριστοκρατίαν, παρεκβάσαν εἰς ὀλιγαρχίαν, κατέλαβε αὐτὸς καὶ τὴν ἤδη ὀργανισμένην πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἣτις ἐν μέρει καὶ μετεσκευάσθη διὰ δημοκρατικῶν νομοθετημάτων.

Ἡ ἰδέα τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας ἐν γένει συνίστατο εἰς τὴν ἐξ ἴσου μετοχὴν πάντων τῶν πολιτῶν εἰς οὐσιώδη ἀξιώματα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ὡς πρὸς τε τὴν δικαστικὴν διαχείρισιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν τῆς χώρας. Τούτου ἕνεκα ὑπῆρχεν ἰσότης πάντων ἐνώπιον τοῦ νόμου, καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Οὐχ ἦτον ὅμως ὑπῆρχε ζηλότυπος ἐπαγρύπνησις παντὸς ὑπερέχοντος, καὶ καθαιρέσις αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ, ὅστις ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τῶν ἀρίστων.

Ἐφ' ὅσον ἡ δημοκρατία διὰ νομοθετικῶν περιορισμῶν ἐμετριάζετο, καὶ τὸ ἄπορον πλῆθος ἀπεκλείετο ἀπὸ τῶν συνελεύσεων τοῦ λαοῦ, ἠδύνατο καὶ ἡ διεύθυνσις ἢ πολιτικὴ εὐσταθῶς καὶ δικαίως νὰ ἐνεργῆται. Ἀφ' οὗ ὅμως κατέπεσαν οἱ φραγμοὶ οὗτοι, ἀνέκυψεν ὁ ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ἐλαυνόμενος φατριασμὸς, καὶ ἡ ἀπόλυτος δημοκρατία κατέστη ἀυθαίρετος ἐξουσία τοῦ δήμου, ὅστις χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ὑψηλότερον συμφέρον, ἐνέδιδεν εἰς τὰς προσκαιροὺς ἰδιοτροπίας καὶ ἀνάγκας του, καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐντυπώσεις τῆς στιγμῆς. Τότε ἐπέτυχον οἱ ῥήτορες νὰ διευθύνωσι τὸ πλῆθος, καὶ μάλιστα νὰ τῷ ἀρπάσωσι

τὴν ἐξουσίαν. Ἐὰν λοιπὸν ἀνελάμβανε ἐκ τύχης τὴν ἐξουσίαν ἀνὴρ (προστάτης τοῦ δήμου) ἐπαίων, ἔμπειρος περὶ τὰ ἀνώτατα τῆς πολιτείας συμφέροντα, καὶ ἀπηλλαγμένος ταπεινῶν παθῶν, ἡ πολιτεία ἀπελάμβανεν ὄλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς τυραννίδος ἀνευ τῶν ἐλλείψεων τῆς. Ὁ Θουκιδίδης λέγει (II.65) περὶ τοῦ Περικλέους «ἐγίγνετο δὲ λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή». Πλειστάκις ὅμως τὸναντίον συνέβαινε. Οἱ μὲν ἀριστοὶ παρηγκωνίζοντο, καὶ οὐχὶ σπανίως μέσον πρὸς σωτηρίαν ἦτον ἡ δωροδοκία τῶν δημαγωγῶν. Διωργανώθη προσέτι τὸ σύστημα τοῦ συνέρχεσθαι, καὶ ἡ πολιτεία, κλονιζομένη δι' ἐσωτερικῶν στάσεων, ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς.

Ἄφ' οὗ δὲ ἐν ταῖς πλείσταις ἐλληνικαῖς χώραις τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὰ ἥθη ἀντικατέστησεν ἡ αὐθάδης φιλαυτία, καὶ ἕκαστος ὡς φυσικὸν αὐτοῦ δίκαιον ἐθεώρει τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, τὰς ὁρμὰς καὶ τὰ πάθη του, ἐγένετο ἀπαξάπασα ἡ Ἑλλάς ἔρμαιον τοῦ μακεδόνοσ Φιλίππου, χωρὶς οὐδὲ μετὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς μοναρχίας Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου νὰ ἀνακτήσῃ πλέον τὴν ἀπαξ ἀπωλεσθεῖσαν ἐλευθερίαν τῆς. Ἐν μέσῳ ὅμως τῶν στάσεων καὶ ταραχῶν τούτων ἡ γενικὴ ἀνθρωπίνη παιδείσις καὶ ἰδίως ἡ φιλοσοφία ἀνῆλθον εἰς τὸ ὑπατον αὐτῶν ὕψος, καὶ δι' αὐτῶν ἐπίσης ἡ θεωρητικὴ ἀνάπτυξις τῆς περὶ πολιτείας ιδέας. Τότε προέκυψαν αἱ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ πάντοτε ἀξιοσημεῖωτοι θεωρίαι τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς περὶ πολιτειῶν ἐπιστήμης, αἵτινες ἔλαβον δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις, ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐγκειμένης, τὴν ἰδανικὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευομένην, καὶ τὴν ἱστορικὴν πρακτικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Μέλλοντες δὲ νὰ διαγράψωμεν ὑποτύπως τινὰ τοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, ἰδίως τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ ποινικοῦ, κατὰ τοὺς δοκιμωτάτους ἐξεταστὰς τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὁ-

φείλομεν νὰ προτάξωμεν τὴν ἐξῆς γενικὴν παρατήρησιν: ὅτι ἐξετάζομεν τὴν ἀρχαιοτάτην γνωστὴν τοῦ δικαίου κατάστασιν ἐν τέλει τῶν ἠρωϊκῶν χρόνων, ὡς καὶ τὴν τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ ὅτι ἰδίως θὰ ἐκθέσωμεν κατὰ προτίμησιν τὸ ἴδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης δίκαιον, ὅπου τοῦτο θεωρηθῆ ἰόγου ἄξιον.

1. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ δικαιώματα τῶν τάξεων ἢ κυρία τῶν προσώπων διαίρεσις εἶναι, π ο λ ῖ τ α ι (ἄστοι), ξένοι καὶ ὁ ο ὕ λ ο ι· ἐν ἐκάστη δὲ πάλιν κλάσει ὑπάρχουσι νομικαὶ διακρίσεις.

Α') Ἐν ἐκάστη ἐλληνικῇ πολιτείᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μόνον ὁ κυρίως πολίτης ἢ ἄστος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πλήρη τὰ πολιτικὰ καὶ ἀστικά δικαιώματα, οὐχὶ ὅμως καὶ πάντες κατ' ἴσον βαθμόν.

α) Κατὰ τοὺς ἠρωϊκοὺς χρόνους ἀπολαύουσι ταῦτα πλήρη μόνον τὰ μέλη τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκογενειῶν (γέροντες καὶ δημογέροντες). Τάξις ἐλευθέρων πολιτῶν κοινότητός τινος, ἔχουσα πολιτικὰ δικαιώματα, δὲν ὑπῆρξε· οὗτοι ὡς δῆμος διεκρίνοντο ἀπὸ τῶν εὐγενῶν ἐκ τούτου, ὅτι οἱ μὲν εὐγενεῖς κατόκουν ἐπὶ ὑψωμάτων (ἐν ἄκρῃ πόλει, ἄσται πόλει), ἐκεῖνοι δὲ, τὸ πλῆθος, ἐν τοῖς ταπεινοῖς χωρίοις (ἐν χώραις, κατ' ἀγρούς). Ἐν Σπάρτῃ μετεῖχον τοῦ βασιλικοῦ γένους οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους (Ἡρακλεῖδαι)· ἐν Ἀθήναις οἱ τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκογενειῶν, αἵτινες εἶχον κτίσει τὴν πόλιν.

Καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἦσαν μᾶλλον περιορισμένα τὰ δικαιώματα τοῦ πλῆθους ἢ τὰ τῶν εὐγενῶν, καὶ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων αἱ οἰκογένειαι, εἰς ἃς ἀνῆκον οἱ ἄρχοντες (κοίρανοι, βασιλῆες) τῶν πολιτειῶν εἶχον ἐτι ἰδιαίτερα (πολιτικά) προνόμια, καθ' ὅσον αὐτὰ μόνον ἐθεωροῦντο ἱκαναὶ νὰ κυβερνήσωσι, καὶ κατὰ ταῦτα εἶχον τὴν ἀνωτάτην εὐγένειαν πρὸς κληρονομίαν τοῦ θρόνου.

β') Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συμπληρώσεως τοῦ δη-

μοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀφ' οὗ ἡ βασιλεία τὸ μὲν ἐξέλιπε, τὸ δὲ, ὡς ἐν Σπάρτῃ, εἶχε πλέον μικρὰν πολιτικὴν σημασίαν, δύναται τις ἀκόμη νὰ διακρίνη ἀνωτέραν καὶ κατωτέραν τάξιν, τὴν τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. Εἰς ἐκείνην ἀνήκον οἱ ἀπόγονοι τῶν βασιλικῶν οἰκογενειῶν, ἢ ἐκεῖνοι, ὧν οἱ πρόγονοι συνήργησαν πρὸς σύστασιν τῆς πολιτείας, οἱ διάσημοι πολεμισταί, καὶ πρὸ πάντων οἱ πλούσιοι γαιοκτήμονες. Ἐν γένει εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς πολιτείας, ὡς ἐν Ἀθήναις, οἱ εὐγενεῖς ἀνήκον τῇ τιμοκρατίᾳ, «ἀπὸ τιμημάτων ἀριστοκρατικῶς ἀρχοντες».

Ἡ κατωτέρα τάξις εἶχε προσέτι πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἀστυκὰ ἴσα πρὸς τοὺς προὔχοντας, ἀλλ' ἡ ἕκτασις αὐτῶν ἦτο διὰ τε τοῦ θεμελιώδους νόμου, καὶ τῶν καθ' ἕκαστον νόμων ἐκάστου κράτους διαγεγραμμένη. Ἐν πολλοῖς τὰ τῶν κατοίκων τοῦ ἄστεος ἦσαν ἀνώτερα ἢ τῶν κατοίκων τῆς χώρας (τῆς ἐξοχῆς). Ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τῆς συντάξεως τῆς πολιτείας συνημμένη διαίρεσις τῶν κατοίκων τοῦ ἄστεος εἰς κλάσεις, φατρίας, γένη κτλ. ἦτο ἰδιάζουσα εἰς ἐκάστην πολιτείαν. Γνωστόταται δὲ εἶναι αἱ διαίρεσεις τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας εἰς φυλάς, φατρίας, γένη, τριτύας (τὸ τρίτον τῆς φυλῆς), καὶ ναυκραρίας (φυλῆς δωδέκατον μέρος, τέτταρες κατὰ τριττὴν ἐκάστην). αἵτινες ἄλλως ὑπέστησαν πλείστας μεταβολάς.

Β') Ὁ ξένος ἦτον ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ ἐστερημένος τῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων, μετεῖχεν ὅμως τοῦ θρησκευτικοῦ, καὶ ἐπροστατεύετο ὡς ξένος· ἠδύνατο προσέτι ἐξ ἰδιαίτερας εὐνοίας ἢ διὰ συνθηκῶν νὰ προτιμηθῇ τῶν ἄλλων ξένων. Τὸ τῆς ξενείας δικαίωμα, ὅπερ ἐξησφάλιζε τὸ πρόσωπον, παρείχετο οὐ μόνον εἰς ἰδιαίτερα πρόσωπα, ἀλλὰ τυπικῶς καὶ εἰς ὀλόκληρα κράτη. Ὑπῆρχον οἰκοδομήματα πρὸς ὑποδοχὴν τῶν ξένων (ξενῶνες), καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐμπορίας καθίστων ἀμοιβαίως αἱ πόλεις τοὺς καλουμένους προξένους, ἢ παρόχους, ὡς προστατάτας τῶν ξένων, καὶ πολλάκις ἰδίους δικαστάς, οἷος λ.χ.

ὁ πολέμαρχος ἐν Ἀθήναις, ὅπου ὑπῆρχον καὶ εἰδικοὶ νόμοι περὶ τῶν σχέσεων τῶν ξένων.

Σπουδαιότερα δικαιώματα ἀπελάμβανον οἱ μέτοικοι, οἵτινες ὑπεβάλλοντο τούτων ἕνεκα καὶ εἰς ἰδιαίτερα βάρη, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν πάτρωνός τινος (προστάτου), ἔτι δὲ σπουδαιότερα ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἀπενέμετο ἢ ἐξάσκησις τῶν ἀστυκῶν δικαιωμάτων (ἰσοτελεῖς), ὡς καὶ οἱ ἀστοὶ τῶν κρατῶν ἐκείνων, τὰ ὅποια διὰ συνθηκῶν ἀπένειμον ἀλλήλοις ἰσοπολιτείαν, ἢτοι ἀμοιβαίαν ἴσιν ἀπόλαυσιν ἀστυκῶν δικαιωμάτων.

Γ') Οἱ δοῦλοι ἀπετέλουν μέρος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ δεσπότου, καὶ ἐὰν ἐξ Ἑλλήνων κατήγοντο. Ἐπροστατεύοντο δὲ διὰ νόμων κατὰ τοῦ φρόνου καὶ τῶν ὕβρεων, ὡς ἐν Ἀθήναις, καὶ εἶχον δικαίωμα ἀσύλου κατὰ τῆς σκληρότητος τῶν ἰδίων δεσποτῶν. Μόνον δὲ οἱ δοῦλοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν πόλιν ἠδύνατο νὰ ἔχωσι περιουσίαν. Εὐρύτερα δικαιώματα εἶχον οἱ παρίοικοι ἐπὶ τῶν κτημάτων τῆς πολιτείας ἢ τῶν ἰδιωτῶν· οἱ εἴλωτες ὅμως τῆς Σπάρτης ἐπιέζοντο τὰ μάλιστα. Ὁ ἀπελεύθερος δοῦλος δὲν ἀπελάμβανε πλήρη ἀστυκὰ δικαιώματα ἀλλ' ἐγένετο μέτοικος.

2. Ἡ οἰκογένεια δὲν συνίστατο διὰ μόνου τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς υἰοθεσίας.

Α') Ἡ ἀρχαιοτάτη τοῦ γάμου σύναψις (μόνον διὰ μονογαμίας) ἦτο ἡ δι' ἀγορᾶς, βραδύτερον διὰ συμβάσεως, καὶ ἡ ἱεροτελεστία κατ' αὐτὸν ἐλάμβανε χώραν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ γένους. Ἡ προῖξ βραδύτερον ἦτο πολὺ συνήθης. Ἐὰν ἐκ τινος γένους ὑπελείπετο μία μόνη κληρονόμος (ἐπίκληρος), ἢ πρόνοια περὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς εἰς γάμον ἐθεωρεῖτο ἱερώτατον καθήκον τῶν συγγενῶν αὐτῆς καὶ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν.

Ἐξηρημένης τῆς μεταξὺ τέκνων καὶ γονέων συγγενείας, ἄλλη συγγένεια δὲν ἐκώλυε τὴν σύναψιν γάμου κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους. Οἱ τοῦ Αἰόλου υἱοὶ εἶχον συζύγους τὰς ἀ-

δελφάς των (Όδυσ. 10.7). Βραδύτερον ἐν Ἀθήναις δὲν ἐπετρέπετο γάμος μεταξὺ τέκνων τῆς αὐτῆς μητρὸς. Ἄλλὰ καὶ ὁ γάμος μετὰ τινος ξένου ἢ ξένης ἦτον ἄκυρος. Ἡ παλλακία ἐπετρέπετο ὑπὸ τοῦ νόμου. Διαζύγια ἠδύνατο νὰ γείνωσιν, ἄνευ δυσκολίας μάλιστα ἐκ μέρους τῶν συζύγων, ἀλλ' ἢ ἄνευ λόγου βασίμου διεζευγμένη σύζυγος ἀπελάμβανε τὴν προῖκά της ἢ διατροφήν. Κατὰ τὸν Χαρόνδαν οὔτε ὁ σύζυγος οὔτε ἡ σύζυγος, ζητήσαντες διαζύγιον, ἠδύνατο νὰ ἔλθωσιν εἰς δεύτερον γάμον μετ' ἄλλου ἢ ἄλλης νεωτέρας τῆς διαζευχθείσης. Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ παραβάσεως τῆς γαμικῆς πίστεως διήρκει ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἐξουσία μέχρι θανάτου τῆς παραβάσης τὴν πίστιν γυναικός.

Β') Ἡ πατρικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν τέκνων κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο ἠπιωτέρα ἢ παρὰ Ῥωμαίους· εἶχεν ὅμως ὁ πατὴρ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκθέσεως, καὶ βραδύτερον δικαίωμα πρὸς ποινὴν τοῦ τέκνου του μᾶλλον εὐρύ. Ἡ πατρικὴ ἐξουσία διήρκει ἐπὶ τῶν θηλέων μέχρι τοῦ γάμου, ἐπὶ δὲ τῶν ἀρρένων μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος.

Γ') Ἡ ἐπιτροπεία ἦτον ὑποχρέωσις τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀρχῆς.

3. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπὶ τῶν πραγμάτων δικαίον, ἠδύνατο

Α') μόνον ὁ πολίτης νὰ ἔχη ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, ἔχων πλήρη τὴν ἐπὶ ταύτης προστασίαν τῆς πολιτείας. Οὐ μόνον ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς πολιτείαις εἶχε γείνει ἴση τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας διανομὴ (κληροί)· ἐν τισὶ μάλιστα ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ἦτο ἀναπαλλοτρίωτος, ἐν ἄλλαις δὲ ὠρίζετο ὄριον κτήσεως, ἔπερ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ τις κτώμενος πλείονα.

Β') Ὑφίστατο ἐξ ἀδιαθέτου καὶ ἐκ διαθήκης κληρονομικὸν δικαίωμα, ἠδύνατο ὅμως ν' ἀποκληρωθῶσι τέκνα ἔνεκα λόγων βασίμων. Τὰ θήλεα ἐμειονέκτου τῶν ἀρρένων τέκνων, ἐπροτιμῶντο ἔμωσ τῶν ἀπωτέρω ἐξ ἀρρενογονίας συγγενῶν. Καὶ τὰ ἄρρενα ἠδύνατο νὰ παραιτηθῶσι κληρονομίας βεβαρυμένης με χρέη. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἀττικοῦ κλη-

ρονομικοῦ δικαίου εἶναι τοσοῦτον ἀνεπτυγμένοι ἐν τοῖς καθ' ἑκάστην, ὥστε οἱ νεώτεροι συνέταξαν ἰδίας περὶ τούτου πραγματείας, οἷον ὁ Bunsen, ὁ Gans κλπ.

4. Ἐνοχικὸν δικαίον. Τὰ τῶν δανείων ἦσαν λίαν αὐστηρά, ἡ ἀδυναμία πρὸς καταβολὴν τῶν ὀφειλομένων ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν στέρησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ὀφειλέτου καὶ τὴν μετὰπτωσιν εἰς δουλείαν. Τύποι ἐπὶ τῶν συμβάσεων δὲν ὑπῆρχον ἰδιαίτεροι, ἠδύνατο δὲ νὰ γείνη ἔγγραφος ἢ σύμβασις (συγγραφαί), πρότερον μάλιστα καὶ ἄνευ μαρτύρων (τοῦτο ὅμως οὐχὶ ἐν Ἀθήναις), ἔπειτα δὲ ἠδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ καὶ δι' ὄρκου.

Τὸ δικαίωμα τῶν ὑποθηκῶν ἐξησκαίετο μετὰ τινος σκληρότητος. Ἐν Χίῳ εἶχον βιβλίον ὑποθηκῶν· ἐν Ἀθήναις ἔσταινον λίθον ἐν τοῖς ὄροις τοῦ ἐνυποθηκου ἀκινήτου (ἔβρος), ἐφ' οὗ καὶ ἡ ὑποθήκη ἐνεγράφετο. Ὁ τόκος ἦτο μέγας, καὶ κατὰ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος ἀπεριόριστος: «τὸ ἀργύριον στάσιμον εἶναι ἐφ' ὀπόσω ἂν βούληται ὁ δανειζων» (Αυσ. κατὰ Θεομ. σελ. 360).—Τὸ ἀττικὸν δικαίον περιεῖχε διατάξεις περὶ ναυτικοῦ δικαίου (ναυτικαὶ συγγραφαί), καὶ σχεδὸν πάσας τὰς περὶ ναυτικῆς ἐμπορίας συμβάσεις. Τὸ ναυτικὸν δικαίον τῆς νήσου Ρόδου (ἐκ τοῦ ὁποίου ὅμως ἡμεῖς ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων παραληφθέντος Ροδίου νόμου, *lex Rhodia de jactu*, δὲν ἔχομεν πλέον οὐδὲν παλαιὸν λείψανον) ἀπέκτησε μεγίστην ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ σπουδαιότητα, καθ' ὅσον κατέστη πηγὴ τοῦ ναυτικοῦ δικαίου τῶν νεωτέρων ἐθνῶν.

5. Τὸ ποινικὸν δικαίον τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνταποδόσεως καὶ τῆς ἐκδικήσεως. Ἡ ζωὴ διὰ τῆς ζωῆς ἐξηγοράζετο, ὁ πλησιέστατος ἐξ αἵματος συγγενῆς ὤφειλε νὰ καταδιώξῃ τὸν φονέα. Ἡ ὀργὴ τῶν θεῶν ἐξιλάσκετο δι' ἀνθρωποθυσίας. Τὸ ἅγος (μίασμα) ἠδύνατο ἐλόκληρον κοινότητα νὰ βαρύνῃ· ὁ φονεὺς (ἐναγῆς) ἠδύνατο νὰ ἐξαγνίσῃ τὸ ἅγος του, δουλεύων παρὰ τῷ ἀδικηθέντι, ἢ διὰ τῆς φυγῆς νὰ διεκφύγῃ τὴν

καταδίωξιν, ἀλλὰ καὶ προσωρινῶς προσφεύγων ἰκέτης εἰς ναόν τινα. Ὁ ἐξ ἀμελείας φρονεὺς, ἐν φυγῇ διατελῶν, ἠδύνατο, καταβάλλων πρόστιμον καὶ ἐξαγνιζόμενος θρησκευτικῶς ἢ διὰ θυσίας κριοῦ, νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς καταδίωξεως. Ἐν ἐκκαύσει ἄργῆς ὁ λαὸς ἔκαμνε χρῆσιν τῆς καταπετρῶσεως (λιθοβολία, κατάλευσις, καταλεύειν, καταλιθοῦν.).

Κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους δὲν ἐπετρέπετο πλέον εἰς τὸ ἄτομον νὰ ἐκδικῇ τὸ προσγενόμενον αὐτῷ ἢ τοῖς οἰκειοῖς ἀδίκημα, ἀλλ' ἡ πολιτεία ἱκανοποιεῖ τὸν ἀδικηθέντα, τιμωροῦσα τὸν ἀδικήσαντα, καὶ ἐπανορθοῦσα τὴν διαταραχθεῖσαν εἰρήνην. Ἐν γένει ἡ ποινικὴ νομοθεσία ἐχώρει κατεῖς μικροτάτας λεπτομερείας· ὑπῆρχον δὲ ποινὰι χρηματικαί, θανατικαί, καὶ σωματικαί, ὡς καὶ ἀτιμωτικαί καὶ ἡ ἐξορία (φυγῇ, ἀειφυγία κτλ.) Ἡ φυλάκισις ἐχρησίμευεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς παρακράτησιν τοῦ κατηγορουμένου ἢ ὑποδίκου, ἢ πρὸς ἐξανάγκασιν καταβολῆς τῶν καθυστερομένων φόρων.

Τοιαύτη ἡ καθόλου ἀνάπτυξις τῆς περὶ Πολιτείας καὶ Δικαίου ἰδέας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κατὰ τὰς σχετικὰς μελέτας τῶν διασημοτάτων ἐρευνητῶν Wachsmuth-Hermann, Schoemann καὶ λοιπῶν, ἀπὸ τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ Warnkoenig ἐπεξεργασίας.

I. ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΣ.

ΠΕΡΙ ΖΩΟΤΡΟΦΙΩΝ.

Ἡ ἀφθονία καὶ ἡ καλὴ κατάστασις τῶν μέσων τῆς ζωῆς εἶναι τὸ πόρισμα διαφόρων οικονομικῶν λόγων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔχει καὶ ἡ ἀστυνομικὴ ἔννοια οὐσιῶδες μέρος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀφθονίαν, ἡ παρακώλυσις τῶν ἐγ-

κληματικῶν ἐμποδίων εἰς τὴν συναλλαγὴν ἐξασκεῖ βεβαίως μεγάλην ἐπιρροὴν· ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλὴν κατάστασιν τῶν ζωοτροφῶν, ἐγγυτέρα ἀγορανομικὴ ἐπιτήρησις εἶναι ἀναπόφευκτος. Διότι ὑπάρχουσι μικροὶ τινες δόλοι, οἵτινες διὰ τὴν συνέχειαν τῆς ἡμερησίας ἐπαναλήψεώς των φθείρουσι τὴν κανονικὴν ἰδέαν τῆς Πολιτείας, περισσότερον τοῦ ὅσον αὕτη κινδυνεύει ἀπὸ βαρυτέρων πολλακίς πλημμελημάτων.

Ἰδιαιτέρως πρόκειται νῦν περὶ μόνης τῆς καλῆς τῶν ζωοτροφῶν καταστάσεως, περὶ τῆς ὁποίας ὁ νόμος τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836 (ἄρθ. 62) προενόησεν, ἐπιβαλὼν εἰς τὴν ἀστυνομίαν τὸ χρέος τῆς ἰδιαιτέρας ἐπαγρυπνήσεως ἐπὶ τῶν «ἐπιτηδευμάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐργάζονται ἐπὶ δείγματι καὶ χορηγοῦν τὰς ἀναγκαίας ζωοτροφίας, ὡς ζυθοπωλεῖα, κρεοπωλεῖα, ἀρτοποιεῖα, ξενοδοχεῖα, καπηλεῖα,» βεβαιουμένου «διὰ συνεχῶν καὶ ἐπαναλαμβανομένων ἐπισκέψεων καὶ ἐξετάσεων ἀνίσως τὰ ἀντικείμενα τῶν ἐπιτηδευμάτων πωλῶνται ἀφθαρτα.» Τὸ κύριον κατὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην ἀφορᾷ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν γνησιότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ποιότητα τοῦ πωλουμένου, διότι δύναται καὶ ἡ ποιότης ὕλης τινος νὰ χειροτερεύσῃ ἄνευ μίξεως αὐτῆς μετ' ἄλλοτρίων ὑλῶν.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ γενικώτερος κατὰ τὸ θέμα τοῦτο κίνδυνος προέρχεται ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πωλουμένῃ ζωοτροφίᾳ ἀναμίξεως ἄλλοτρίων ὑλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ δόλος ἐνεργεῖ τὴν μίμησιν λαμπρῶν ἰδιοτήτων, εἰς τρόπον ἀσυμβίβαστον πρὸς τοὺς στοιχειωδέστερους ὄρους τῆς ζωικῆς οἰκονομίας τῶν ἀπατωμένων ἀγοραστῶν. Ἡ ἐπὶ φθορᾷ τῆς δημοσίας ὑγείας τάσις αὕτη τῆς μικρεμπορικῆς βιομηχανίας, ἀπαντωμένη καθ' ὅλους τοὺς πυκνοὺς πληθυσμοὺς, ἤρχισεν ἀπότινος νὰ ἀναφαίνεται καὶ κατὰ τοὺς ἡμετέρους διὰ τρόπον ὅστις, συνδυαζόμενος πρὸς τὰς λοιπὰς ἀστυνομικὰς τοῦ τόπου παραφωνίας, καλεῖ τὴν κεντρικὴν Διοίκησιν ὅπως ἐπὶ τέλους θέσῃ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

τὸ ἀπὸ πλείστου χρόνου λησμονημένον ἀστυνομικὸν ζήτημα. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτῳ διάφοροι ἐπόψεις, ἐν αἷς διακρίνεται ἡ τῆς ἀστυνομικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀποτελοῦσα ἰδιαίτερον κλάδον τῶν καθόλου διοικητικῶν σπουδῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἀγορανομικὴ ἐπιστήμη κέκτηται θέσιν σημαντικωτάτην· περιττὸν δὲ νὰ σημειωθῇ ἡ κατ' ἐξοχὴν δημοτικὴ ἔννοια αὐτῆς, ἀφοῦ ὅλοι τῆς οἱ ἀγῶνες ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν εὐζωίαν τῶν πολλῶν. Ἐρχεται τοιοῦτοτρόπως κατὰ νοῦν ἡ εἰκὼν τοῦ ἀγαθοῦ οἰκογενειάρχου ἐν τῷ μέσῳ τῶν τέκνων του.

Ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ σημασία τῶν κατὰ τὸ προκείμενον θέματα γενικῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας τὸ ἐν Πρωσσίᾳ Ἀνώτατον Γεωργικὸν Συμβούλιον ὑπέβαλε πρὸ ὀλίγων μηνῶν εἰς τὴν Γερμανικὴν Κυβερνησιν. — Ἐντὸς τοῦ ἄρτου τίθεται στυπτηρία, ὕδωρ τῆς ἀσβέστου, ζαλάπη (ρίζα καθαρτικὴ τοῦ Μεξικοῦ), ὅπως καταστῆ λευκότερος. — Ἐντὸς τῶν ἀλεύρων γύψος, κιμωλία γῆ, μαρμαροκονία, ἄμμος κττ. — Οὐδὲν ἐπικινδυνωδέστερον τῶν ἀλλάντων, τινῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἡ στίλβωσις ἐπιτυγχάνεται δι' ἀρσενικοῦ. — Ἐντὸς τοῦ τετριμμένου ἢ θραζομένου καφφέ μεταχειρίζονται χικόρην, ὠχραν, ὀξύδιον τοῦ σιδήρου καὶ χῶμα. — Ἐντὸς τῆς σοκολάτας ρητίνην τοῦ Περου, στύρακα, καταπότια τῆς ζακχάρως, ἄλευρον, κάστανα, τίτανον. — Τὸ ἐντὸς τοῦ γάλακτος τιθέμενον ὕδωρ ὑπολογίζεται εἰς μυθώδεις ποσότητας. — Τὸ βούτυρον εἶναι κράμα λίπους καὶ ἄλλων οὐσιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπαντῶνται καὶ αἱ ἐψημένα πατάται. — Τὸ ὄξος κατασκευάζεται ἀπὸ διαφόρων φυτῶν καὶ ξύλων. — Τὸ ὠραῖον χρῶμα τῶν πνευματωδῶν ποτῶν ὀφείλεται εἰς δηλητηριώδεις ὑλάς. — Ὁ οἶνος ἀποτελεῖ ὀλόκληρον σύστημα νοθευτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν εἶδη, ἐν οἷς οὐδὲ ρανίς φυσικοῦ οἴνου ὑπάρχει ἀληθῆς· πατάται, ζάκχαρις ἀκάθαρτος, γλυκερίνη, κόκκοι κεράσων, μύρτων κλπ. μαλάχαι, μεταλλικαὶ οὐσίαι ἐπικινδυνωδέσταται, εἰς χρωματισμὸν καὶ

γεύσιν. — Ὁ ζύθος, τὸν ὁποῖον οἱ νέοι καταναλωταὶ τῶν Ἀθηνῶν ὑπολαμάνουσιν ὡς ἀθώτερον, διαφθείρεται διὰ παντοειδῶν οὐσιῶν ποτάσεως, ἀσβέστου καὶ ἀλάτων.

Τοιαύτη περίπτου ἡ διεύθυνσις τοῦ δόλου ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ζωοτροφῶν. Ὅσον λεπτύνονται καὶ πολλαπλασιάζονται αἱ ἀνάγκαι, τόσον διαποικίλονται καὶ τὰ πρὸς πονηρὰν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν μηχανήματα. Ἡ ἀγορανομικὴ λοιπὸν τῆς Πολιτείας παρέμβασις καθίσταται ἀπαραίτητον ἀντίδοτον, τὸ ὁποῖον ἀνευρίσκωμεν καθ' ὅλους τοὺς εὐρώστους πολιτισμούς, ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἐν Ἑλλάδι ἀγορανομίου, ὅστις κατὰ Θεόφραστον ἦτο διηνεκῶς «ἐπόπτῃς τῶν ὠνίων τῆς ἀγορᾶς», καὶ κατὰ Πλάτωνα (Νόμ. 5') ἐφύλαττε «τὸν περὶ τὴν ἀγορὰν κόσμον, ὅπως μηδὲν ἀδικῆ μηδεὶς.»

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ.

Νομίζω ὅτι τὸ θέμα, περὶ οὗ γράφω, ἐνδιαφέρει τὸν ἀναγνώστην. Ἀναδιφῶ ὀλίγας σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας καὶ τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας ἡμᾶς ὡς Ἑλληνας, ἐνδιαφερούσας δὲ μάλιστα πάντων τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις ἐπιτροπὴν, τὴν μετὰ ζήλου καὶ φιλογενείας ἀναδεξαμένην τὸ σπουδαῖον ἔργον τῆς συντηρήσεως τοῦ περιδόξου Οἰκουμενικοῦ θρόνου, οὕτινος ἡ δόξα μὲν δόξα ὑπάρχει πάντων τῶν Ὁρθόδοξων, κατὰ τὴν ὁμολογίαν ἐνὸς τῶν πατέρων τῆς Δ' Συνόδου, ἐφ' ἡμᾶς δὲ πάντας ἀντανάκῃ ἢ ἀδοξία, καὶ ἡ καχεκτικὴ κατάστασις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἔθλου.

Τῆς καχεκτικῆς ταύτης καταστάσεως τὰ αἷτια πολλὰ βεβαίως εἰσὶ καὶ διάφορα· μεταξὺ ὅμως ὄλων ἐνδιαφέρουσι

τὴν προκειμένην μελέτην μόνον τὰ οικονομικὰ καὶ ἰδίως ἡ ἐποψὶς τῶν χρεῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Μ. Ἐκκλησία ἐπεβαρύνθη ὡς ἐκ τῆς μεταβολῆς τῶν ἐθνικῶν τυχῶν, ἅμα τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῇ καταστροφῇ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας.

Πλέον παρά βέβαιον ὑπάρχει ὅτι μόλις τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ Γεννάδιος Σχολάριος μετὰ τὸ 1453, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς βίας τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τοσοῦτον ἐτίμησε τὸν ἄνδρα· οἱ Χρονογράφοι τῆς Τουρκοκρατίας Ζυγομαλάς καὶ ὁ πολύτιμος Δωρόθεος Μονεμβασίας οὐδεμίαν εἰς τὸ θέμα ἡμῶν παρέχουσι συμβολήν, ὁμολογοῦντες ἀμφοτέρω περὶ τῆς τοῦ Σχολαρίου ἐκλογῆς, ὁ μὲν «καὶ στανικῶς αὐτοῦ ἔκαμαν αὐτὸν πατριάρχην,» ὁ δὲ «καὶ ἔκαμαν στανικῶς τὸν σοφώτατον κύριον Γεννάδιον», διότι ἐκεῖ εἰσχωροῦσι βεβαίως αἱ καταγρήσεις ὅπου πρᾶγμα τι ὑπάρχει πωλητὸν· ὁ δὲ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ πατριαρχικὸς ἐγένετο τοιοῦτος μετὰ τὸν Γεννάδιον καὶ τοὺς τρεῖς ἀμέσους αὐτοῦ διαδόχους, Ἰσιδώρον τὸν Ξανθόπουλον, Ἰωάσαφ τὸν Κόκαν καὶ Μάρκον τὸν Ξυλοκαράβην, ἐπὶ τῶν ὁποίων πιστεύω ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐλάμβανε καὶ χρηματικόν τι δῶρον παρά τοῦ Σουλτάνου, ὡς ὁ Γεννάδιος· διότι τέως μόνον περὶ αὐτοῦ ἐγίνωσκον, ὅτι ἀνέφερον τοιοῦτό τι οἱ χρονογράφοι Μαλαζῆς «δέδωκε δ' αὐτῷ καὶ μέρος τρυσίνων», Μελέτιος Ἀθηνῶν «ἔδωκε καὶ νομίσματα ἱκανά», κλπ. ἅτινα ὁ μὲν τοῦ μακαρίτου Μαθᾶ Πατριαρχικὸς κατάλογος ὀρίζει χίλια, τὸ δ' ὑπ' ἐμοῦ δημοσιευθὲν ἐν τῷ Ἀθηνῶν (τομ. 5' σελ. 1—52) καὶ ἰδιαίτερος Πατριαρχικὸν Χρονικὸν τοῦ Κυρίλλου Λαυριώτου πεντακῶσι· ἤδη δ' ὁ Κύριλλος οὗτος γράφει καὶ περὶ τοῦ Ἰσιδώρου τοιοῦτό τι· ὅτι δηλοῦν ὁ βασιλεὺς ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ ἔδωκε «καὶ γρόσια πεντακῶσι ἐπευξάμενος λίαν.»

Μετὰ Μάρκον τὸν Ξυλοκαράβην τὰ φλωρία καὶ γρόσια ἐπαυσαν διδόμενα παρά τοῦ Σουλτάνου τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως· ἀπ' ἐναντίας δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι

πωλουμένου τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος ἐσχηματίσθη ἐντεῦθεν ἰδιαίτερος πόρος τοῦ Σουλτανικοῦ ταμείου. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Μωάμεθ οἱ ἐξωμόται Τραπεζούντιοι, προσελθόντες αὐτῷ, ἐζήτησαν ὅπως διατάξῃ καὶ διορισθῇ Πατριάρχης ὁ Τραπεζούντιος Συμεὼν, προσφέροντες ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ Πατριάρχου ἐτήσιον δασμὸν χιλίων φλωρίων, ὡς ὁ Σουλτάνος, ὅστις, καθὰ λέγει ὁ Μαθᾶς, ἐτησίως παρεῖχε τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ φλωρία χίλια ἢ γρόσια πεντακῶσι, ἐκέρδαινε καὶ ταῦτα καὶ ὅσα ἐλάμβανεν. Ἐντεῦθεν ἡ θύρα ἠνοίχθη εἰς τὴν κακοήθειαν τῶν κληρικῶν ἀξιωματικῶν τῆς Πατριαρχικῆς αὐλῆς, οἵτινες ὀλονὲν ἀναδιβάζοντες τὸν δασμὸν—τὸ πεσκέσιον,—ἐπετύγχανον μὲν τὸν διορισμὸν οὔτινος οὔτοι ἐπεθύμουν, ἠύξανον δὲ τὸ χρέος τοῦ Πατριαρχείου, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ διδόμενα παρ' αὐτῶν ἐδανείζοντο εἰς βᾶρος τοῦ κοινοῦ ταμείου.

Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Συμεὼν τὰ φλωρία ἠριθμοῦντο χίλια, ἀλλὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς πατριαρχικῆς καὶ δὴ τῆς Οἰκουμενικῆς ἀξίας προὐκάλεσαν μὲν ἐξωμόται Λαζοὶ, ἰσχὺν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἔχοντες καὶ ὄργανα μεταχειρισθέντες συμπολίτας αὐτῶν τινάς, ἐπέτεινε δὲ γυνή, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἡ μητρὶα τοῦ Πορθητοῦ Μωάμεθ κυρὰ Μάρω, ὑποσχομένη καὶ προσενεγκούσα μάλιστα τῷ προγονῷ αὐτῆς Σουλτάνῳ φλωρία διςχίλια, ὅπως ἐπιτύχῃ τοῦ διορισμοῦ τοῦ ὑπ' αὐτῆς εὐνοουμένου Διονυσίου τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως. Οἶκοθεν νοεῖ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι οὔτε οἱ Τραπεζούντιοι ἐδωρήσαντο τῷ ταμείῳ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως τὰ ὑπ' αὐτῶν προσενεχθέντα φλωρία, οὔτε ἡ κυρὰ Μάρω· πιθανῶς δ' ἐλάμβανον καὶ αὐτὰ καὶ ἔτι πλείονα παρά τοῦ Πατριάρχου, ὅστις ἐπεφόρτιζεν αὐτὰ εἰς βᾶρος τοῦ ταμείου τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν ἠύξανε τὸ χρέος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, «ὁ δὲ κοιαίστωρ, ὃν τευτερτάρην καλοῦσι, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰς δύο χιλιάδας φλωρία, διότι ἐγράφησαν εἰς τὰ κατάστιχα τοῦ βασιλείου», λέγει ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν.

Μὴ δεχόμενος ὅμως ἐλάττωσιν τοῦ πεσκέσιου ὁ κοιαί-
στωρ οὐδαμῶς ὑπερρεῦτο ἵνα μὴ δεχθῆ καὶ αὐξήσιν, ἔσω
καὶ γραφέντος εἰς τὰ κατὰστιχα· εὐτυχῶς ὅμως πάλιν ὁ
αὐξήσας τὸν δασμὸν ἦν οὐχὶ Ἕλληνας ἀλλὰ Σέρβος, ὁ δι-
αβόητος Ραφαήλ, ὅστις «εἶχε φιλίαν μεγάλην καὶ παρ-
ρησίαν εἰς τὴν Πόρταν, κατὰ τὸν Μαλαξὸν, ἔσωντας ὅπου
ἠγάπων αὐτὸν οἱ πασᾶδες.» Ὁ Σέρβος Ραφαήλ ἀναβιβά-
ζει τὴν μὲν ἐτήσιον δασμοφορίαν εἰς δύο χιλιάδας φλω-
ρία, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐκλογὴν ἢ διὰ τὴν ἀμφίεσιν, ἵνα οὐ-
τως εἴπωμεν, πεσκέσιον εἰς πεντακόσια, ὅπερ καὶ μόνον,
ὡς φαίνεται, ἔδωκε, διότι τὰ δισχίλια μὴ ἔχων ἐρρίφθη
εἰς εἰρκτὴν καταβιβάσθεις τοῦ θρόνου καὶ ἀλυσίδετος πε-
ριήρχετο τὰς ἀγυιάς, ἐπαιτῶν ἐλεημοσύνην πρὸς πληρω-
μὴν τῶν φλωρίων δύο χιλιάδων· «καὶ τοῦ ἔβαλαν ἀλυσ-
σον σιδηρένια βάρεια, λέγει ὁ Μαλαξὸς, καὶ τοῦ ἔδωκαν
καὶ ἓνα Τοῦρκον καὶ τὸν ἔσυρνε καὶ τὸν ἐφύλαγε... καὶ
εἶτι ἐσύναζε τὰ ἔτρωγε καὶ τὰ ἔπινε.» Μαρτυροῦσι δὲ καὶ
οἱ λοιποὶ τὸ γεγονός, ὡς καὶ τὸ νέον τοῦτο εἶδος τῆς ἐ-
ξοφλήσεως τῶν χρεῶν. Ἄλλ' ἐκ τῶν γραφομένων πάντων
δύο τινα, ἐνδιαφέροντα τοὺς ἀναγνώστας καὶ ὡς περὶ
τὰ οἰκονομικὰ ταῦτα ζητήματα ἐνασχολουμένους καὶ ὡς
Ἕλληνας, σημειῶ: τὸ μὲν ὅτι τὸ ταμεῖον τοῦ Πατριαρ-
χείου ἦν κενόν, διότι ἐν ἡ περιπτώσει εἶχε χρήματα οὐδε-
μία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ραφαήλ ἤθελεν ἀποτίσει τὸν ἐτή-
σιον δασμὸν, τὸ δὲ ὅτι οἱ Ἕλληνας κληρικοὶ καὶ ἱεράρ-
χαι οὐδεμίαν ἠσθάνοντο εὐχαρίστησιν, οὐδὲ δόξαν ἐθνι-
κὴν θεώρουν ἔχοντες Σέρβον πατριάρχην θρόνου ἀνεκα-
θεν ἐλληνικοῦ. Τοῦτο δὲ καταδείκνυται ἐκ τῆς ἐξαετοῦς
πατριαρχείας τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ραφαήλ Μαξίμου Β',
ὡς καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν κατόπιν Πατριαρχῶν, πλη-
ρωνόντων τακτικῶς τὸν ἐτήσιον τῶν δισχιλίων φλωρίων
δασμὸν καὶ τὰ ἐπὶ ἐκάστη ἀμφιέσει πεντακόσια· τοῦτο δὲ
μέχρις Ἰωακείμ Α' τοῦ ἀπὸ Δράμας, περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ
ΙΓ' αἰῶνος ἀνεληθόντος τὸν θρόνον.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰωακείμ ἐφιστῶμεν πλείονα προ-
σοχὴν. Ὁ Ἰωακείμ ἦν ἀνὴρ διακεκριμένος, νέος τὴν ἡλι-
κίαν, γηραιὸς δὲ τὴν σύνεσιν καὶ ὑπὸ ζήλου διαφλεγόμενος
ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας. Ὁ Λαυριώτης Κύριλλος ἀποκαλεῖ αὐ-
τὸν περιδοξόν,

ἄπαισι θαυμαζόμενον καὶ ἐπαινούμενόν τε·

νέος ὠραῖος, ἀμέμπτος· ἦν δὲ τριακοντούτης. κλπ.

Καὶ ὁ Μαλαξὸς δὲ καὶ ὁ Κορνηνὸς Ὑψηλάντης, καὶ ὁ Με-
λέτιος καὶ ὁ Μαθᾶς ἐπιβεβαιούσι τὰ λεγόμενα προστιθέν-
τες ὅτι ἠγάπων αὐτὸν λίαν οἱ κληρικοὶ καὶ ἱεράρχαι καὶ
ὁ λαὸς, καταβιβάσθεντα δὲ τοῦ θρόνου ὑπὸ Βαλαζήτου Β'
τοῦ Κεραυνοῦ ἀνεβίβασαν πάλιν· δυστυχῶς ἡ ἀγάπη αὐ-
τῆ ἐγένετο παραίτιος τῆς προσθήκης καὶ ἐτέρου χρέους εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἐν μὲν τῇ
πρώτῃ αὐτοῦ πατριαρχείᾳ κακοῦργός τις, ἄλλοτε μητρο-
πολίτης Σηλυβρίας, τότε δ' ὑπὸ καθαίρεσιν τελῶν, ὑπέσχε-
το προσθήκην εἰς τὸν ἐτήσιον δασμὸν τῶν δισχιλίων φλω-
ρίων χιλίων εισέτι, ἅτινα ἡ Ἐκκλησία ἀπέτισεν ὅπως στη-
ρίξῃ μὲν τὸν Ἰωακείμ, ἐμποδίσῃ δὲ τὴν ἐπιπήδησιν τοῦ
κακούργου Σουλβρίας· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἐδέξατο, δυστυ-
χῶς, ὁ Ἰωακείμ τὴν ἐκ νέου προσθήκην πεντακοσίων φλω-
ρίων, ἣν ὑπέβαλον τῷ Σουλτάνῳ οἱ φίλοι αὐτοῦ, ὅπως τύχῃσι
τῆς ἐκ δευτέρου ἐκλογῆς· λέγομεν δυστυχῶς διότι, κατὰ
τοὺς χρονολογικοὺς πάντας, οὐδέποτε ἔστερξεν ὁ ζηλωτὴς
Πατριάρχης τὴν πρώτην προσθήκην, περὶ οὗ ἰδίᾳ ὁ Μαλα-
ξὸς λέγει «ὁ δὲ πατριάρχης Ἰωακείμ δὲν ἠθέλησε νὰ σέρ-
ξῃ ταύτην τὴν ἐπανεύασιν, μόνον ἐδιάκρινεν ὅτι νὰ λείψῃ
ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου· ὁ δὲ εὐσεβὴς λαὸς ἔστερξεν
αὐτὰ τὰ φλωρία.» Ἐντεῦθεν ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΓ' ἑκατονταε-
τηρίδος ὁ Οἰκουμενικὸς θρόνος ἀπέτιεν εἰς τὸν Σουλτάνον
φόρον τρεῖς καὶ ἡμίσειαν φλωρίων χιλιάδας, ἐκτὸς τῶν
πεντακοσίων τῆς ἀμφιέσεως, ἐπομένως τὸ χρέος τοῦτο, ἐ-
παρκῶν μὴ ὑπαρχόντων εἰσοδημάτων, εἶχε κορυφωθῆ. Πρὸς
τοῦτο ὁ Ἰωακείμ μετέβη εἰς τὴν Ἰθριάν, πρὸς τοὺς Ὀρ-

θοδόξους αὐτῆς βασιλεῖς, οἵτινες καὶ ἐβοήθησαν βασιλικῶς βεβαίως τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπεχείρησε δὲ τὸ ἴδιον ταξείδιον καὶ μέχρι τῶν Παριστρίων θεμάτων τῆς Τουρκικῆς αυτοκρατορίας, ἀλλ' ἐκεῖ ἀποτυχῶν ἀπέθανεν. Εἰκασία τις ὁμῶς ἔχει ἴσως καὶ τόπον βεβαιότητος ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι μανθάνοντες παθεν, ὅτι τὸ κέντρον τῆς Ὁρθοδοξίας χρηματικῶς εὐπορεῖ, ἐπηρεάζον πρὸς μείζονα ἀργυρολογίαν.

Τέλος αἱ 3,500 φλωρία ἀπετίοντο κατ' ἔτος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὀλίγον διήρκεσε χρόνον, καθότι ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ Ἱερεμίου Α', μεταβάντος αὐτοῦ εἰς προσκύνησιν τῶν ἁγίων τόπων, Ἰωαννίκιος ὁ Σωζουπόλεως, ἀναβιβάσας τὸν δασμὸν εἰς τέσσαρας χιλιάδας, ἐπέβη τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, καὶ οὕτως αἱ τέσσαρες χιλιάδες καθιερώθησαν. Κατόπιν προσετέθησαν ἑκατὸν εἰσέτι φλωρία κατ' ἔτος, ἐπὶ τῆς δευτέρας τοῦ Ἱερεμίου πατριαρχείας, ἅτινα ὑπέσχετο ὅπως διδῆ ἑνιαυσίως ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρώτης Ἰουστινιανῆς Πρόχωρος, ἵνα ἀναγνωρίσῃ ὁ Σουλτάνος ὡς αὐτῷ ὑποκειμένην τὴν ἐπισκοπὴν Σερβίων, ἣν ὅπως κυρώσῃ ὁ Ἱερεμίας διὰ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, εἰς δὲν καὶ ἀνῆκε πράγματι, ἐδέχθη τὴν προσθήκην. Ὁ φόρος οὗτος τῶν 4,100 φλωρίων ἐδίδοτο κατ' ἔτος τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Ἡ ἱστορία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως μετ' ἐπαίνου μνημονεύσει δύο μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πατριαρχῶν, Ἰωάσαφ τοῦ ἐπικληθέντος Μεγαλοπρεποῦς καὶ Ἱερεμίου Β' τοῦ Τρανουῦ, ὧν ὁ μὲν ἀναφέρεται ὅτι ἐπέτυχε τῆς ἐλαττώσεως τοῦ φόρου κατὰ χίλια φλωρία, ὁ δὲ ὑπάρχει ὁ τελευταῖος Πατριάρχης, οὗ μνημονεύουσιν οἱ χρονογράφοι, ὡς πληρώσαντος τὰς δύο χιλιάδας φλωρίων ὡς ἐτήσιος φόρος τῶν 4,100 φλωρίων ἠλαττώθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Πατριαρχῶν τούτων εἰς τὸ ἥμισυ.

Καὶ οὕτω, τοῦ 17' αἰῶνος λήγοντος, ὁ διοριζόμενος Πατριάρχης ἀπηλλάχθη τῆς πληρωμῆς τοῦ φόρου τούτου, τὸ χρέος ὁμῶς τοῦ Πατριαρχείου ἐξωγαυῶτο, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι αἱ πτώσεις καὶ οἱ διορισμοὶ τῶν Πατριαρχῶν

τῆς Κωνσταντινουπόλεως (μόνη ποικιλία τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας) ἐπετυγχάνοντο ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως μόνον ἐπὶ χρήμασιν, ἅτινα ἐδανείζοντο οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἰς λογαριασμὸν τοῦ ταμείου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· οὕτως ὡσεὶ κλαίοντες οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ θρόνου, ἐν ἰδίῳ τόμῳ τῷ 1602, σημειοῦσιν ὅτι ἀνέβαινε τὸ χρέος εἰς τριάκοντα φορτία ἄσπρων.

Τὸ οἰκονομικὸν τοῦτο βάρος διάφοροι Πατριάρχαι, ἀπὸ τοῦ προμνησθέντος Ἰωακείμ Α', προσεπάθησαν νὰ ἐλαττώσωσιν· ὑπῆρξαν δὲ καὶ ζηλωταὶ λαϊκοὶ ἀρχοντες, οἵτινες ποικιλοτρόπως προσήρχοντο ἐλαφρύνοντες τὸ βαρὺ χρέος. Οὕτως ἐκ διαφόρων ἐγγράφων πατριαρχικῶν, φερόντων πᾶσαν αὐθεντικότητά, φαίνεται ὅτι καὶ χρήματα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀλλὰ καὶ κτήματα ἐδωροῦντο ἄνδρες καὶ γυναῖκες εὐσεβεῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὧν πρῶτος ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς κώδεξιν ἀπαντᾶται ὁ σωτήρ τοῦ Γένους διάσημος Ἱερεμίας Α', προσαρτήσας κτήματα τῆ Μ. Ἐκκλησίας ἀναφαίρετον τὴν ἐν τῇ χώρᾳ Βρύγχα πατριαρχικὴν ιδιόκτητον κατοικίαν μετὰ τῆς περιοχῆς, τοῦ κήπου καὶ τῆς ἀμπέλου αὐτῆς, καθὰ μνημονεύοντες τῆς δωρεᾶς μαρτυροῦσιν ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν, ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης. Καὶ ἡ μὲν δωρεὰ ἐγένετο τῷ 1539, ἀλλὰ κατὰ τῷ 1563 ὁ Ἰωάσαφ Β' ὁ Μεγαλοπρεπῆς ἐπικυροῖ ἐτέραν δωρεάν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ἐκ χιλίων φλωρίων· μάθημα διδασκτικὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρὸς τὴν σύγχρονον ἱεραρχίαν.

Ἐγγραφον χρονολογούμενον ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1578 πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι διὰ τῶν χιλίων τούτων φλωρίων ἠγοράσθη τὸ πλησίον τοῦ σήμερον Πατριαρχικοῦ Ναοῦ κείμενον οἶκωμα τοῦ Ἰζαούση. Ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου τοῦ Β' ἀφιερῶνται κτήματα εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν παρὰ τῆς Κριτοπουλίνας ἐκ Χρυσοκεράμου, οἰκίαι παρὰ τοῦ πρώην ἡγεμόνος Μολδαυίας Πέτρου, ἐννέα κελλία ἐν Ρεθύμνῃ, μία ἀμπελος ἐν Νικομηδεῖα παρὰ τοῦ ἐκ Στενίτσης Καραϊωάννου. Ἐπαύσαντο

δὲ δωρούμενοι κτήματα, ἅμα τῆς Ἐκκλησίας ἀπόφασιν λαβούσης δραστηκωτέραν περὶ ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν· τοιαύτας δὲ, ἐφ' ὅσον ἐμελέτησα τοὺς Κώδικας, δύο εὔρονι τὴν μὲν ἐπὶ Νεοφύτου Β' τῷ 1602, καθ' ἣν ὠρίσθη ὅπως ἕκαστος ἀρχιερεὺς δίδῃ τι κατ' ἔτος πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν, ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως, τὴν δὲ ἐπὶ Ῥαφαήλ Β' τῷ 1604 (Ἰανουαρίου 14) ὅπως ληρθῶσιν ἐξ ἄσπρα ἀπὸ ἑκάστης οἰκογενείας καὶ ἐξήκοντα ἀφ' ἑκάστου ἱερέως. Ἐκ τινος δὲ ἐγγράφου εἰκάζω, ὅτι τῆς ἐθνικῆς ταύτης περιουσίας ἦν διεπεπιστευμένη ἢ διαχείρησις εἰς ἰδίαν ἐπιτροπὴν, ἣτις ἦν ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Πατριαρχείων τότε· τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην συνίστων τῷ 1563, διορισθέντες ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωάσαφ Β', ὁ μέγας Οἰκονόμος καὶ πρεσβύτερος Θεόδωρος, ὁ Ἀντώνιος Καντακουζηνός, ὁ Μωζάλος Γαβράς, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Καραμανιωτῶν (ἐκ Καππαδοκίας ἢ Ἰκονίου) Καρατζᾶς.

Ἀπὸ τοῦ περιδόξου Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, συνεπέα ἀλλεπαλλήλων πτώσεων καὶ ἀναρρήσεων πατριαρχικῶν, προκαλουμένων ὑπὸ τε τῆς Τουρκικῆς δυναστείας καὶ τῆς παπικῆς μισαδελφίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸ χρέος ἠῤῥησεν εἰς βαθμὸν ἀφόρητον. «Ὁ ΙΖ' αἰὼν, γράφει ὁ ψευδώνυμος Μαθᾶς, ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πολλῶν καὶ μεγάλων θλίψεων φορὰ. Κακία ποιμένων καὶ αἱ παρὰ τῶν ἔξωθεν ἐπιπεσόντων αἰρετικῶν ποικίλαι μηχαναὶ καὶ δολοπλοκίαι, σύμμαχον ἔχουσαι τὴν βαρβαρότητα καὶ πλεονεξίαν τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, κατέθλιψαν τὴν Ἐκκλησίαν», ἣτις ἐν διαστήματι εἴκοσι μόλις ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1619—1638, εἶδε πέντε πατριαρχείας τοῦ Λουκάρεως, τρεῖς Κυρίλλου τοῦ Κονταρῆ, δύο Ἀθανασίου τοῦ Πατελλαρίου, ἀνά μίαν δὲ τοῦ Γρηγορίου Δ', τοῦ Ἀνθίμου Β' καὶ τοῦ Νεοφύτου Γ'. Εἰς ἀπόσθεσιν τοῦ βαρυτάτου χρέους τῆς Ἐκκλησίας, ἀναβαίνοντος τῷ 1623, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν, εἰς ἐβδομήκοντα φορτία ἄσπρων, τῷ δὲ 1636 εἰς διακόσια, ἀπλητεῖτο βασι-

λικὴ ὄντως ἀντίληψις. «Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῖς εἰς δικαστήρια ἐσύροντο ὑπὸ τῶν δανειστῶν, λέγει ὁ Μελέτιος, διὰ τὰ χρήματα, ὅπου ἔδωκαν εἰς τοὺς προγεγονότας Πατριάρχας, οἱ ὅποιοι ἀκαταπαύστως ἐδανείζοντο ἀπὸ Μποσταντζίδες, Τσαουσάδες, Καπιτζίδες, Τεχνίτας, Φράγκους, Ἑβραίους καὶ ἄλλου ἔθνους, διὰ τὰ ὅποια ἐγίναν ἐγγυηταὶ οἱ μητροπολίται, ὅθεν καὶ κακῶς ἔπασχον.»

Γενναῖος ἀρωγὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως παρῆσθη ἡ ἡγεμὼν Μολδαβίας Βασίλειος, ἐκ Μακεδονίας ἑλκων τὸ γένος, ἀνὴρ ἀξιοπρεπέστατος, ὅστις (πληρώσας τὸ ἐκ 42,000 Οὐγγρικῶν φλωρίων χρέος, εἰς ὃ ὑπέπεσεν ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων ἀγωνιζομένη κατὰ τῶν Λατίνων προσπαθούντων, διὰ τοῦ τότε πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας, ὅπως ἀφαρπάσωσιν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ὀρθόδοξων τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως) κατέβαλε καὶ ὅλην τὴν ποσότητα τοῦ χρέους τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ὅπερ ὁ Μελέτιος ὀρίζει εἰς εἴκοσι φορτία ἄσπρων, ἐνῶ πρὸ ὀλίγου ἀνεβίβασεν εἰς διακόσια. Εἰς ἀμοιβὴν τῆς προθυμίας ταύτης καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως τοῦ Βασιλείου, ὁ Πατριάρχης Παρθένιος ὁ Γέρων ἀπέστειλεν αὐτῷ τὸ λείψανον τῆς ὁσίας Παρασκευῆς τῆς νέας, ἀλλ' ὁ Βασίλειος, γενναιότερον φερόμενος, ἔθετο ἕτερον ὄρον διὰ τὴν ἀπότισιν τοῦ χρέους, ὅπως μὴ πληρῶνωσιν οἱ ἀρχιερεῖς τὸν τεύθεν βοθητίας, ζητείτας, δοσίματα κτλ. Ἡ ἐπιθυμία αὕτη τοῦ Βασιλείου ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος.

Ὁλόκληρος ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὑπέκυπτε κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου εἰς δυσφόρητα χρέη. Καὶ δὲν ἦσαν μόνον τὰ Πατριαρχεῖα, ἀλλὰ καὶ αἱ Μητροπόλεις καὶ τὰ Μοναστήρια· τῷ 1639 λ. χ. ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Κονταρῆ τὸ χρέος τῆς μητροπόλεως Παλαιῶν Πατρῶν ἀνῆρχετο εἰς 50,000 ἄσπρων, ἡ δὲ μητρόπολις Μονεμβασίας τῷ 1640 ἐχρεώσθη εἰς τὸν κύρ Ράλλην 100,000 ἄσπρων, ἕτεραί δὲ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ μεγαλύτερα ἢ μικρότερα ποσὰ· καὶ μόνον μία ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς κώδικεσι σημειοῦται μὴ ὀφεί-

λουσά τι, διότι ὁ μητροπολίτης αὐτῆς Ἀντώνιος ἀπέτισε τὰ χρέη ἴσως δὲ Πατριάρχης γενόμενος οὗτος ἠδύνατο νὰ εὐρη μέσον τῆς ἐξοφλήσεως καὶ τῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας χρεων, ἀποσβέσας τὰ τῆς ἰδίας μητροπόλεως Δρύστρας. Ὑπέρογον ἦν ὡσαύτως τὸ χρέος καὶ χριστιανικὴ ἢ πενία τῶν ἱερῶν τοῦ Ἁθωνος Μονῶν ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' ἐτάραττε τὰς Μονὰς Ἐσφιγμένου καὶ Βατοπεδίου, ὁμόρους οὖσας, ἕρις τις, ἥτις προεκλήθη ἐξ αἰτίας, δι' ἣν ἄς μὴ κατακρίνη τοὺς Ἐσφιγμένους ὁ Ἑλληὴν ἀναγνώστης ἢ παράδοσις—ἐρειδόμεθα δ' ἐπὶ παραδόσεων ὅπως φωτίσωμεν τοῦ χρονικοῦ περιβολαίου τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας τὰς ἀλαμπεστέρας πτυχάς—σῶζει ὅτι, εὐρεθέντος ποτε πτώματος πρὸ τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου, ἢ Τουρκιὰ ἐζήτει ἀπὸ τῆς ὀλομελείας τῶν μοναχῶν ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ἈΣΠΡΑ καὶ οὐδὲ τριάκοντα ἄσπρα εἶχε τὸ ταμεῖον τῆς Μονῆς! Τότε δ' ἠναγκάσθη ἵνα ἐκποιήσῃ ἢ μᾶλλον θέσῃ ἐνέχυρον κτήμα αὐτῆς, ὅπερ οἱ δανείσαντες Βατοπεδινοὶ ἠροῦντο νὰ ἐπιστρέψωσιν· ἀλλ' ἔτη πολλὰ μετὰ ταῦτα ἡ Μονὴ τῆς Λαύρας ἦν πράγματι κατεστραμμένη, χρεωστοῦσα ἄπειρα εἰς Ἑβραίους ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἅτινα ἐπλήρωσεν ὁ Πατριάρχης Διονύσιος Γ' ὁ Βάρδαλις, οὗ τὸ ἐπώνυμον τοσοῦτον ἐλλεινὰ παρεμόρφωσεν ὁ Μελέτιος, ὀνομάσας πάρδαλιν, καὶ προσθεὶς καὶ ἀγρίαν.

Κατὰ τὸν χρονογράφον Κύριλλον Λαυριώτην, οὗ ἀποσημειώματα περὶ τῶν Πατριαρχῶν, Διονυσίου τούτου, Ἱερεμίου Γ' καὶ Ἀνθίμου Β', ἀνέκδοτα ὄντα δημοσιεύσομεν ἐν εὐκαιρίᾳ, οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ δανείσαντες τῇ Λαύρᾳ Ἑβραῖοι ἐκράτουν ἐνέχυρα «εἰκόνας, δισκοπότηρα, σταυροὺς καὶ ἱερά τε,» ὁ δὲ Διονύσιος παρέλαβεν αὐτὰ, ἔκτισε δὲ καὶ ἴδια οἰκήματα ἐν τῇ Μονῇ, κατὰ τὸν Κρήτα Μακάριον Τριγώνη, γράψαντα Προσκυνητάριον τῆς Λαύρας. Ἐντεῦθεν φανερόν καθίσταται ὅτι, καίτοι ἐπένετο καὶ ἐδυστύχει ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ἀνώτεροι ἱεράρχαι εἶχον πλοῦτον ἀρκοῦντα. Οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ἔτι καὶ ἐν ἀρχαῖς

τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ μητροπόλεις ὑπέκυπτον εἰς χρέη βαρέα, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον· καὶ ὅμως οἱ ἀρχιερεῖς οὐδαμῶς ἐπένοτον· οὐδὲ δεικνύει, νομίζω, πενίαν στολὴ πολύτιμος καὶ κτήματα καὶ ἐγκόλπια πολύτιμα· ἐν τινι πατριαρχικῷ κώδικι σημειοῦται, ὅτι ἐδωρήθη τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυπριανοῦ ἐγκόλπιον «μαλαγματένιον, με διαμάντια εἰς τὴν μέσην, ἐννέα μεγάλα καὶ τριγύρω ἕτερα ὀκτώ καὶ μικρότερα εἰκοσιτέσσαρα καὶ τρία κρεμαστά σμαράγδια με ἄλυσον μαλαγματένιαν.»

Ἄλλ' ἡμεῖς συγχωροῦμέν τινας αὐτῶν ἀδυναμίας, ἢ καὶ παρεκτροπὰς ἔστω, διότι ἐμερίμων καὶ περὶ τῶν κοινῶν, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς ὑλικῆς εὐπραγίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, οὗ τὸ χρέος, καίπερ πληρωθὲν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου βοεβόδα, ἠϋξήσε καὶ πάλιν, συνεπῶς θέβαια διότι καὶ Πατριάρχαι ἀνέβαινον τὸν θρόνον πολυδάπανοι καὶ Τοῦρκοι βεζύραι φιλοχρήματοι. Ὁ πατριαρχικὸς κατάλογος τοῦ Μαθᾶ καὶ ὁ Μελέτιος ὀνομάζουσι τὸν Παρθένιον, τὸν Ὁξὺν ἢ Νέον, πολυδάπανον· ὁ δὲ Διονύσιος Δ' ὁ Μουσελίμης καθηρέθη ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ πατριαρχείας, κατὰ τὸ ἀνέκδοτον ἐγγραφον, καθὼ «ἐν λόγοις βαρῦς, ἐν ἔργοις ἀτίθαστος, ἐν λήψεσιν ἀτεγκτος, ἐν ἀναλώμασι καὶ δαπάναις ἀλόγιτος.» Τὰ βαρέα χρέη ταῦτα μόλις δεκαπέντε ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Βασιλείου πληρωμὴν τῶν παλαιῶν, τοσοῦτον ἠϋξήσαν, ὥστε Πατριάρχαι τινες εἶδον αὐτὰ ἀθεράπευτα, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ μὲν Ἰωαννίκιος Β', ἀπὸ τῆς γ' πατριαρχείας παυθεὶς, ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν ὑπὸ τοῦ κοιαιίστορος ἢ τευτερτάρη, κατὰ Μελέτιον, διαμείνας δεκαεὶς ἡμέρας, ὁ δ' ἀπὸ Λαρίσσης Παΐσιος Α' ἐγένετο ἀφανής, ὁ δὲ Κύριλλος Γ' ἐξώσθη παρὰ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Δ', ἀπαιτοῦντος φόρον αὐτοῦ καὶ τοῦ προκατόχου Ἰωαννικίου, ἄλλοι δὲ τινες παρητοῦντο τοῦ θρόνου μεταβαίνοντες ὅπως ἤσυχάσωσι. Κατὰ συνέπειαν οὐδέποτε, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν εἶδεν ὁ βοεβόδας Βασίλειος

πληρούμενον τὸν πόθον αὐτοῦ, ὅπως μὴ ὑποβάλλωνται οἱ ἀρχιερεῖς «εἰς φόρους καὶ ζητείας καὶ χαράτσια.»

Ὑπεβλήθησαν λοιπὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἐπαρχίαι, καὶ ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ἡ ἐπαρχία ἦν ἀπηλλαγμένη, ὡς λ. χ. ἡ Δρύστρα, ὁ νέος μητροπολίτης ἀπέτιε ποσὸν τι πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου. Οὕτως ὁ νέος Δρύστρας Μακάριος ὠρίσθη ὅπως πληρώσῃ κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1651 τῆ μὲν Ἐκκλησία 1000 γρόσια, τῷ δὲ Δήμῳ Ρούσῳ, εἰς ὃν ὤφειλεν ὁ Πατριαρχικὸς θρόνος, 2000 γρόσια· νομίζω δὲ ἀναγκαῖον ἵνα εἶπω ὅτι τρία ἀκριβῶς ἔτη μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου βοεβόδα τῆ 20 Αὐγούστου 1641 γενομένην ἀπόσβεσιν τῶν πατριαρχικῶν χρεῶν, ἀπεφασίθη ὅτι ποινὴ τῶν μὴ πληρωνόντων τὸν ὀρισθέντα φόρον ἀρχιερέων οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἢ ἡ καθαιρέσις· τοῦτο ἐπὶ Παρθενίου Β' τοῦ Ὁξέος, ἐφ' οὗ διὰ νέας συνοδικῆς ἀποφάσεως προσεκλήθησαν ὅπως μετὰσχωσιν εἰς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν τῆς Ἐκκλησίας οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ θρόνου, ἐπικυρωθείσης καὶ ταύτης δι' ἰδίου τόμου, τῆ 6 Δεκεμβρίου 1645 ἐκδοθέντος ἐπὶ Ἰωαννικίου Β'. Τὸν τόμον ἀνενέωσεν Παρθένιος ὁ Ὁξὺς τῷ 1650· ἐτηρεῖτο δὲ καὶ οὗτος καὶ ἡ περὶ τιμωρίας τῶν μὴ πληρωνόντων ἀρχιερέων ἀπόφασις αὐστηρότατα, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἀπειρῶν καθαιρέσεων καὶ τῶν ἔνεκα χρεῶν παραιτήσεων, ἃς ἀπαντῶμεν συνεχῶς ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς Κώδικεσι τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἐν τῇ πολυτίμῳ Νομικῇ Συναγωγῇ τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, ἀποκειμένη ἐἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, καὶ ἐν τοῖς οὐχ ἤττον πολυτίμοις δύο κώδικεσι τοῦ Κριτίου.

Καθ' ὅλον τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ χρέος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπετίετο κατ' ὀλίγον καὶ βαθμηδὸν, τὸ μὲν διὰ ζητειῶν ἢ φόρων, οὕτως εἰπεῖν, ἐκτάκτων ἐπιβαλλομένων εἰς τὰς μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπὰς τοῦ θρόνου τούτου, τὸ δὲ διὰ φόρων, εἰς οὓς ὑπεβάλλοντο οἱ χειροτονούμενοι ἀρχιερεῖς, τὸ δὲ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Πατριαρχείου· τέταρτον εἶδος

φόρου, πρὸς συντήρησιν τοῦ κατὰ καιρὸν Πατριάρχου, ἐφεῦρε, κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Μελέτιον Ἀθηνῶν, Παρθένιος ὁ Ὁξὺς τροποποιήσας καὶ αὐξήσας τὰ τῶν ἀρχιερέων ἐμβατοίκια, τοὺς φόρους, δηλονότι, οὓς πληρώνουσιν οἱ ἱερεῖς διὰ τὴν αὐτοῖς παραχωρηθεῖσαν ἐνορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· φαίνεται δ' ὁμοίως ὅτι ὁ Πατριάρχης ἐνέμετο, ὡς ἰδίων φεούδων, τῶν εἰσοδημάτων καὶ ἐπαρχικῶν τινῶν, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ ἀπέτιον τῇ Ἐκκλησίᾳ ποσὸν τι χρηματικὸν ἐτησίως διὰ τὰ χρέη τοῦ Πατριαρχείου· ἐκ τῶν κωδίκων μανθάνομεν ὅτι ἐπλήρωνον :

τῷ 1641 ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Πωγωνιανῆς ἐτησίως ἄσπρα	5000
τῷ 1647 ὁ Βιδύνης ἔδωκε κατ' ἀποκοπὴν	» 32000
τῷ 1647 ἡ μητρόπολις Χαλδείας (ἀντὶ 100) ἐτησίως φλ.	80
τῷ 1651 ὁ Δρύστρας ἔδωκεν ἐφ' ἅπαξ	γρόσια 3000
τῷ 1652 ἡ μητρόπολις Γοθθίας (ἅπαξ 800 ἄσπρα) ἐτησίως	» 75
τῷ 1652 ὁ μητροπολίτης Βάρνης ἐτησίως ἄσπρα	5000
τῷ 1653 ἡ μητρόπολις Δήμου	» γρ. ρεάλια 100
τῷ 1653 ἡ μητρόπολις Σωζουπόλεως (κατασραφείσης) ἐτησίως	» φλωρία 5
τῷ 1653 ἡ μητρόπολις Βουθροντοῦ καὶ Γλυκέως ἐτησίως	» ἄσπρα 12000
τῷ 1655 ἡ μητρόπολις Δέρκων ἐτησίως	» φλωρία 40
τῷ 1662 ἡ μητρόπολις Καρπάθου	» ἄσπρα 10000
τῷ 1665 ἡ λαττώθη ὁ φόρος αὐτῆς ἐτησίως εἰς	» 7000
τῷ 1677 ἡ ἐξαρχία Λευκάδος ἐτησίως	» γρόσια 100

Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Πατριαρχείου μέρος τι ἦν ὠρισμένον πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν χρεῶν αὐτοῦ, ἐπὶ δὲ Ἰωαννικίου Β' τῷ 1651 διορίζονται τρεῖς ἀρχιερεῖς, ἔργον ἔχοντες τὴν ἐπιστασίαν ἐπὶ τῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας χρεῶν, ὅπως ταῦτα πληρώνωνται ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων· τότε ὁ Πατριάρχης ἐκράτησε δι' ἑαυτὸν καὶ πρὸς

συντήρησιν αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τῶν πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμματέων εισοδήματα, «τὰ ἀπὸ τῆς εισόδου τοῦ ὠμοροφίου καὶ ἐπιτραχηλίου, τῶν συνήθων λειτουργιῶν, ὡς καὶ τῶν χειροτονιῶν διακόνων καὶ ἱερέων», ἐξήρесе δὲ καὶ τὰ εἰσοδήματα τοῦ Βοσπόρου, τῆς Μαρωνείας, τῆς Λιτίτζης κλπ. ἀγνοοῦμεν δὲ τί ἀφῆκεν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν διαχείρισιν, αὕτη ἐγένετο παρ' ἐπιτροπῆς ἐξ ἀρχιερέων καὶ τοιαῦται ὠρίσθησαν πάντοτε καὶ κατὰ καιροὺς ἀντικαθιστάμεναι πολλά, ὡς τῷ 1641, τῷ 1651, τῷ 1676 καὶ ἄλλοτε, ἕως οὗ ἀνέτειλεν ἐποχὴ νέα διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν καὶ διὰ τὸ ἄχαρι τοῦτο θέμα, περὶ ὃ ἀσχολούμεθα.

Καὶ αὕτη ἡ ἀνατολὴ ὑπάρχει, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ γράφοντος, τῆς φαναριωτικῆς εὐκλείας καὶ δυνάμεως. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς μάλιστα οἱ Φαναριῶται ἡγεμόνες ἀνῆλθον τοὺς θρόνους τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας, πλεισταὶ γενναῖαι εἰς χρήματα καὶ κτήματα ἐγένοντο εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς δωρεαὶ καὶ τὰ Μοναστήρια αὐτὰ ἀπῆλαυσαν τῆς ἡγεμονικῆς αὐτῶν γενναιότητος καὶ οἱ γηραιοὶ πατριαρχικοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας θρόνοι ἐκάλυψαν τὴν γυμνότητά αὐτῶν, καὶ ῥάχη πλέον οὐδεὶς ἐβλεπεν εἰς Ἑλληνικοὺς Ὀρθοδόξους ναοὺς. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, μεγάλοι ἀντιπρόσωποι τοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐθνικοῦ βίου, ἀνεκούφισαν καὶ τὸ μέγα βᾶρος τῶν χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου, ὡς συνετέλεσαν εἰς πλουτισμὸν τοῦ Ἁγίου Τάφου, οὗτινος ὁ Πατριάρχης περιήρχετο τέως ἐπαιτῶν, ὡς ἄλλοτε ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ ὁ Α'. Ὡστε, οὐδὲν ἄπορον ἐὰν βλέπωμεν ἄνευ ὀβολοῦ ἐπιχειροῦντα τὴν οἰκοδομὴν μεγάλου πατριαρχικοῦ ναοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Ἱερεμίαν Γ'.

Τότε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τῶν ἀρχαίων χρεῶν μόλις κουφισθὲν, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὑπεβλήθη εἰς ἕτερα, ἐνῶ καὶ πρὸς τισαύτας ἐπάλαυε δυσχερείας καὶ πειρασμοὺς καὶ κατακρούμας· οὕτως ὅτε ὁ Ἱερεμίας Γ' κατηγγέλλθη εἰς τὴν Πύλην ὡς ἐπίβουλος τῆς Τουρκικῆς δυ-

ναστείας καὶ φίλα φρονῶν τοῖς Ρώσσοις, ἀπολογηθεὶς ἠθωώθη, ἀλλ' ἀνάγκη ἦν ὅπως ἐνισχυθῆ ἢ ἀπολογία διὰ τοῦ ποσοῦ 50,000 γροσίων καὶ τὰ χρήματα ταῦτα προσετίθεντο πιθανῶς εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν χρεῶν. Ἐτέρα δ' αἰτία τῆς αὐξήσεως τῶν χρεῶν, ἦν ὁ παρὰ τοῦ Πατριάρχου Κοσμᾶ Γ' ἀποδεκτὸς γενόμενος νέος πρὸς τὴν Υ. Πύλην φόρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἄν διετηρήθη δασμοφορία τις τῆς Μ. Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Σουλτάνον, μετὰ τὸν Ἱερεμίαν Β' καὶ πότε αὕτη ἐξέλιπε, οὐδὲν ἀκριβὲς γινώσκω. Φρονῶ ὅμως ὅτι μικρὸν τινα φόρον ἐξηκολούθουν παρέχοντες καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Πατριάρχαι, οὐδεμίαν τοῦ φόρου τούτου δεχθέντες αὐξήσιν, ἐκτὸς μόνου τοῦ Κοσμᾶ Γ', ἠνείχετο δ' ἄκων τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ὁ Ἱερεμίας Γ'. Καθῆκον δ' εἶχον οὐχὶ μόνον περὶ τῆς οικονομικῆς δυσπραγίας τοῦ Πατριαρχείου νὰ φροντίζωσιν οἱ Πατριάρχαι, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐπαρχιῶν· οὕτω γράμμα τοῦ Ἱερεμίου Γ' προσκαλοῦν τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς βοήθειαν τοῦ Φιλιππουπόλεως Νεοφύτου οἰκτρὰν παριστᾶ τὴν οικονομικὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τῷ 1720· ἕτερον δὲ προγενέστερον συνιστᾷ εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν Χριστιανῶν τὸν τότε μητροπολίτην Πισιδείας, πενόμενον καὶ ἀναξιοπαθοῦντα.

Ἐν γένει κακοδαιμονία χρηματικὴ ἐλυμαίνετο τὰς μητροπόλεις πάσας καὶ τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ πενία ἦν γνώρισμα τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν πατέρων ἡμῶν, οὗς ὁ Γεννάδιος Σχολάριος πένητας Χριστοῦ ὠνόμαζεν.

ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΔΕΩΝ.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὸ ἔτος 1877 δύνανται, ὑπὸ τινα ἐποψιν, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πιστὴ εἰκὼν τῆς οἰκονομικῆς τοῦ τόπου καταστάσεως. Ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἐν τῇ γείτονι ἐπικρατείᾳ ὁ πόλεμος λυμαίνεται τὴν καθόλου χρηματιστικὴν, αἱ προπαρασκευαὶ δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας χώρας, ἐπιβαλλόμεναι ὑπὸ τῆς ἰσχύος τῶν πραγμάτων, διαταράττουσι καὶ τὴν ἐντὸς τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος οἰκονομικὴν ἀρμονίαν, — ἀφ' ἑτέρου τὸ μέγα ἡμῶν χρηματιστικὸν καθίδρυμα, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δύνανται ἐκ τοῦ κύκλου αὐτῆς νὰ μαρτυρήσῃ κατὰ πόσον ἡ οἰκονομικὴ τοῦ τόπου δύναμις στηρίζεται ἐπὶ βαθυτέρων θεμελίων ἢ ἐπὶ λεπτοτέρας, τρόπον τινα, ἐπιφανείας, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνεμος τῶν περιστάσεων βεβαίως εὐχερέστερον διασκορπίζει.

Πρώτη τις ἔννοια εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναπόφευκτος. Ἀπὸ 89,164,196 δρ. τῇ 31 Δεκεμβρίου 1873 ἀνέβη ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876 εἰς 98,194,939 καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1877 εἰς 110,265,237. Ἡ αὐξήσις τῶν ἐργασιῶν ἔχει τι ἐνδεικτικὸν, διότι ὑπολογίζεται εἰς 9 ἑκατομμύρια μεταξὺ τριῶν ἐτῶν (1873—76) καὶ εἰς 12 ἑκατομμύρια ἐντὸς ἐνὸς ἔτους (1877). Βεβαίως εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο πολλοὶ ἀνάγονται λόγοι, χωρὶς νὰ λησμονηθῶσιν οἱ προέχοντες, ἤτοι τὰ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὴν δευτέραν ἐξαμηνίαν τοῦ 1877 δάνεια τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Προβαίνοντες ὅμως εἰς τὴν περαιτέρω τοῦ θέματος ἀνάλυσιν, θέλομεν ἰδεῖ τὴν σχετικὴν σημασίαν ὄλων ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τοῦ ἰσολογισμοῦ, ἀρκεῖ ἀπὸ τοῦδε ἡ παρατήρησις, ὅτι ἐνῶ κατὰ τὴν 30 Ἰουνίου 1877 ὁ ἰσολογισμὸς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς συνεποσοῦτο εἰς

99,208,286 δραχμὰς, τῇ 31 Ἰουλίου ἀνέβη εἰς 99,502,100, — τῇ 31 Αὐγούστου εἰς 108,150,814, — τῇ 30 Σεπτεμβρίου εἰς 108,844,190, — τῇ 30 Ὀκτωβρίου εἰς 107,606,138, — τῇ 30 Νοεμβρίου εἰς 107,672,065, — καὶ τῇ 31 Δεκεμβρίου εἰς 110,265,287. Ἡ μεγαλειτέρα εἰς αὐξήσιν τάσις ἀπαντᾶται κατ' Αὐγούστον 1877.

Ἐν πρώτοις ἐξεταστέον τὰ πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν χρέη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας. Ἀπὸ 0 τῶ 1852 ἀνέβησαν ταῦτα εἰς 2,820,000 τῶ 1862, εἰς 18,054,666 τῶ 1872, — εἰς 18,734,256 τῶ 1876, καὶ εἰς 36,039,257 τῇ 31 Δεκεμβρίου 1877, ἤτοι ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους σχεδὸν ἐδιπλασιάσθησαν. Ἡ γενικὴ αὐτῆ ἐκθεσις τῶν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ χρεῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας δεῖται ἐπέξηγήσεως, διότι ἐν μέρει μὲν ἠγόρασεν ἡ Τράπεζα δημόσια χρεώγραφα ὡς πᾶς κεφαλαιούχος, ἐν μέρει δὲ ἀπὸ εἰδικῆς συμβάσεως ἐδάνεισε τῇ Κυβερνήσει. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουσι 19,423,565 δρ. ἤτοι 5,497,122 δρ. ἔντοκα γραμμάτια, 506,221 τόκος τοιούτων, 336,700 ὁμολογίαι τῶν δανείων τῶν 6 ἑκατομ. δρ., 882,588 ὁμοίαι τοῦ δαν. τῶν 10 ἑκατομ. φρ., καὶ 12,200,933 ὁμ. τοῦ δαν. τῶν 26 ἑκατομ. φρ. — εἰς τὴν δευτέραν δὲ κατηγορίαν ἀνήκουσι 16,815,692 δρ. ἤτοι 2,059,537 ἰδιαιτέρα δάνεια πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ 14,556,155 δυνάμει τῶν συμβάσεων τῆς 17 Ἰουνίου καὶ 7 Νοεμβρίου 1877.

Περὶ μὲν τῆς πρώτης ἐπραγματεύθη ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρησις κατ' Αὐγούστον π. ἔ. ἐν φυλ. 54φ σελ. 286. Περὶ δὲ τῆς δευτέρας συμβάσεως σημειωτέον, ὅτι κυρωθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 22 Νοεμβρίου 1877 ΧΜΘ' νόμου μετερρύθμισεν ὡς ἐξῆς τὴν προηγουμένην. Ἐν πρώτοις ἀνεβίβασε τὸ συνολογηθὲν δι' ἐκείνης δάνειον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἀπὸ 14 εἰς 21 ἑκατομμύρια δρ. Ἄντι τῆς συμπεφωνημένης διὰ τὰ 14 ἑκατομ. καταβολῆς τοῦ ἡμίσεος ποσοῦ εἰς νομίσματα καὶ τοῦ ἡμίσεος εἰς

τραπεζογραμμάτια, συμφωνήθη διὰ τὰ υπόλοιπα 7 ἑκατομ. ἢ καταβολὴ ὄλου τοῦ ποσοῦ αὐτῶν εἰς τὸ τελευταῖον εἶδος. Καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν ληρηθησομένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ αὐτῇ βάσει συμφωνήθη. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τόκον τοῦ ὄλου δανείου τοῦ 21 ἑκατομυρίων, ἀπὸ 2 τοῖς ο]ο ὡς εἶχε συμφωνηθῆ προηγουμένως, κατεβιβάσθη εἰς 1 τοῖς ο]ο, ἐκτὸς τῶν μεταλλικῶν ποσοτήτων, ἐφ' ὧν διετηρήθη εἰς 2 τοῖς ο]ο ἑκανονίσθη δὲ ἐν γένει ἡ τοκοφορία διὰ τὰ προκαταβληθέντα μὲν ποσὰ ἀπὸ τῆς 1 Νοεμβρίου 1877, ἐπὶ τῶν λοιπῶν δὲ καθόσον ἐνεργεῖται ἡ καταβολὴ αὐτῶν.

Ἡ ἔκδοσις τῶν τραπεζογραμμάτων ἑκανονίσθη εἰς τρῶπον ὥστε, ἐνόσω αἱ καταβολαὶ τοῦ προκειμένου δανείου εἶναι κατώτεροι τῶν 14 ἑκατομ., τὸ ποσὸν τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμμάτων νὰ μὴ ὑπερβαίνει τὰ 55 ἑκατομ. Καθόσον δὲ πραγματοποιεῖται καὶ τὸ υπόλοιπον τοῦ δανείου (7 ἑκατομ.), δύναται ἡ Τράπεζα νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς ἴσον ποσόν ὁ ἀνώτατος ὅρος τῆς κυκλοφορίας τῶν τραπεζογραμμάτων 66 ἑκατομ. Καθ' ὅσῃν ποσότητά ἡ Κυβέρνησις ἐπιστρέφει πρὸς τὴν Τράπεζαν τὸ δάνειον αὐτῆς, κατὰ τοσαύτην καὶ ἡ τραπεζογραμματικὴ ταύτης κυκλοφορία περιορίζεται, διατηροῦσα τὴν ἀναγκαστικότητά αὐτῆς μέχρις ἀποπληρωμῆς τοῦ ὄλου δανείου τῶν 21 ἑκατομ. (1)

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὑπεχρεώθη αὕτη ἵνα μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου

(1) Ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ἀνγκαστικὴ κυκλοφορία, ἀδρανοῦσιν αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα, πρὸς τὸ εἰς ἐμφάνισιν παθητικῶν καὶ πρὸς τὸ ποσὸν τῶν κυκλοφορούντων γραμμάτων ὀργανικαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς διατάξεις. Τὸ μετοχικὸν καὶ ἀποθεματικὸν αὐτῆς κεφάλαιον ἀποτελεῖ κανονικῶς τὸ ἥμισυ τοῦ ἐν γένει παθητικοῦ τῆς ἢ σύμβασις ὁμοῦς ἐρίκει τὴν ἐκ τοῦ παθητικοῦ τούτου ἔκπτωσιν τοῦ δανείου τῶν 21 ἑκατομ. δρ., ὅπερ λογίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἰσχυροῦσας ἀντιπροσωπεύσεως ἐν γένει τοῦ παθητικοῦ.

ἑ. ἑ. καταρτίσῃ αὐτὸ ἐκ 12 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. δρ. Πρέπει πρὸς τὴν πρόνοιαν ταύτην νὰ συνδρασθῆ ἡ συμφωνία, ὅτι αἱ εἰς μεταλλικὸν χορηγήσεις πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν λογίζονται ὡς ἀποτελοῦσαι μέρος τοῦ ἐν λόγῳ ἀποταμιεύματος. Ὡστε ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἀνά χειρᾶς συμβάσεως, ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ληπτέον μεταλλικὸν ἀνέρχεται εἰς 7 ἑκατομ., τὸ κανονικὸν εἰς νομίσματα ἀποταμίευμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δύναται νὰ καταβῆ μέχρι 5 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. δρ. Παρατηροῦμεν ἐν τούτοις τὴν ἐπομένην κατὰ τὸ μεταλλικὸν ἀποταμίευμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κίνησιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἑξαμηνίᾳ.

	1877	ἐν τῇ ἡμεδαπῇ	ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ	τὸ ὄλον
30 Ἰουνίου	13,472,029	1,260,145	14,732,174	
31 Ἰουλίου	11,864,561	1,866,401	13,730,962	
31 Αὐγούστου	11,471,886	7,419,797	18,991,683	
30 Σεπτεμβρίου	9,454,369	7,809,341	17,263,710	
31 Ὀκτωβρίου	9,644,912	8,276,760	17,921,672	
30 Νοεμβρίου	10,127,393	5,195,461	15,322,854	
31 Δεκεμβρίου	10,818,622	4,044,674	14,863,296	
Μέσοι ὅροι	10,979,110	5,124,654	16,119,478	

Ἡ ἔννοια τῶν μεταλλικῶν προμηθειῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἶναι ἐνδεικτικὴ. Προξενεῖ ἐντύπωσιν ἡ σμικρότης αὐτῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατὰ τοὺς δύο πρώτους μῆνας. Ἡ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀναβάσεις του συνδέεται πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς τραπεζικῶν ἐργασιῶν, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν φαίνεται ἀλλοτρία ἢ προμηθευτικὴ ἀποστολὴ τοῦ τελευταίου δανείου τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως. Πρέπει νὰ προστεθῆ πρὸς γενικωτέραν κατανόησιν, ὅτι κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1872 τὸ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μεταλλικὸν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἦτο πολὺ μεγαλείτερον, 7,074,111 δρ., καὶ ὅτι ἀπὸ 4,102,212 μετὰ ἐν ἔτος, ἐλογίζετο εἰς 3,943,153 κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876. Ὅπως δὴποτε, τό γε νῦν ἔχον, τέσσαρα ἑκατομμύρια δρα-

χιμῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, διαθέσιμα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σημαντικὸν ἐφόδιον οὐχὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς καλῆς τοποθετήσεως του (κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς 30 Νοεμβρίου 1877 ὑπῆρχον 3,955,599 δρ. παρὰ τοῖς ἐν Λονδίῳ Ροθσχίλδ), ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεώς του.

Βεβαίως ἐν τῇ ἐσωτερικῇ οἰκονομίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, μεθ' ὅλην τὴν ὑπάρχουσαν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζογραμματίων τῆς, σημαντικώτερον τοῦ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μεταλλικοῦ εἶναι τὸ ἐν τοῖς ταμείοις τῆς Τραπεζῆς ὑπάρχον. Ἐχει ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἰδιοφυᾶ τινὰ δύναμιν, ἥτις στηρίζει τὰς σαλευομένας καρδίαις τῶν χρηματοθηρευτῶν, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν εἶναι εἰς τὰς χεῖρας των. Ἐπομένως παρατηροῦμεν ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸν ἰσολογισμόν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1877 ἔλαβεν ἡ Κυβέρνησις ἐκ τοῦ δανείου τῶν 21 ἑκατομμυρίων 14,556,155 δραχμῶν, μένει ἄγνωστον ἐκ τῶν δημοσιευομένων μηνιαίων καταστάσεων πόσον ἀκριβῶς μεταλλικὸν περιέχεται ἐν τῷ ποσῷ τούτῳ. Μόναί δύο καταστάσεις τῆς 31 Ἰουλίου καὶ 30 Σεπτεμβρίου 1877 ἀναφέρουσι δόσεις μεταλλικῶν ποσῶν, 1,262,520 δρ. ἢ μὲν, καὶ 481,092 δρ. ἢ δὲ. Ὑποθέτω ὅτι ἕνεκα τῶν ἐξωτερικῶν ἰδίως προμηθειῶν αἱ εἰς μεταλλικὸν καταβολαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἠδύναντο νὰ ἀναβιβασθῶσι πολὺ περισσότερον. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα εἰς ὀλικὴν πραγματοποιήσιν τοῦ δανείου τῶν 21 ἑκατομ. δρ. δεῖται ἔτι 6,433,845 δρ., ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἂν τὰ $\frac{2}{3}$ πρέπει νὰ εἶναι εἰς μέταλλον, ἰδοὺ ὅτι ἡ Τράπεζα, ἔχουσα κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1877 ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ 14,863,296 δρ. θὰ καταβιβάσῃ αὐτὸ εἰς 10 $\frac{1}{2}$ περίπου ἑκατομμύρια, δηλαδὴ πολὺ ἄνω τοῦ ἐλαχίστου ὅρου τῶν συμβάσεων, ὅστις ὡς ἐξετέθη εἶναι 5 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. Πρόδηλον οὕτως κατὰ πόσον ἡ ἔποψις αὐτῆ συνδέεται πρὸς ἰδιαιτέραν πολλῆς σημασίας τραπεζικὴν πρόνοιαν, ἥτις φέρει κατὰ νοῦν τὰ μεταλλικὰ ἀποτα-

μιεύματα ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς, ὡς π. χ. τὸ κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1875 ἄνω τῶν 18 $\frac{1}{4}$ ἑκατομμυρίων.

Ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα ἐρευνα ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια χρέος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πρὸς τοὺς κομιστὰς αὐτῶν. Ἀποτελοῦσιν οὗτοι τὸ εὐαισθητότερον μέρος τῆς τραπεζικῆς οἰκονομίας, οἱ μεγαλείτεροι κίνδυνοι τῆς ὁποίας ἄρχονται ἀφ' στιγμῆς κλονισθῆ τοῦ τραπεζογραμματίου ἢ πίστις. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ 31,796,012 δρ. εἰς ἃς συνεποσοῦτο ἡ κυκλοφορία τῶν γραμματίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1872, ἀνέβη αὕτη εἰς 37,386,664 τῇ 31 Δεκεμβρίου 1873, ἵνα μετὰ τρία ἔτη, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1876, καταβῆ εἰς 36,034,217 καὶ κατὰ τὴν 30 Ἰουνίου 1877 ἔτι μᾶλλον εἰς 34,585,742. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν δευτέραν ἐξαμηνίαν τοῦ 1877 παρατηρεῖται ἀντίστροφος κίνησις, ὡς ἐξῆς:

1877	Δραχμαὶ	1877	Δραχμαὶ
30 Ἰουνίου	34,585,742	31 Ὀκτωβρίου	42,694,239
31 Ἰουλίου	36,227,563	30 Νοεμβρίου	42,295,996
31 Αὐγούστου	45,159,217	31 Δεκεμβρίου	43,663,815
30 Σεπτεμβρίου	44,680,996		

Κατὰ τὰς μεταξὺ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς συμβάσεις ἠδύναντο ἡ τελευταία, ἀναλόγως τοῦ μέχρι τοῦδε καταβληθέντος ἐκ τοῦ δανείου τῶν 21 ἑκατομμυρίων ποσοῦ, νὰ ἀναβιβάσῃ τὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζογραμματίων τῆς ἄνω τῶν 60 ἑκατομ. δραχ. Ὄστε ὁ περιορισμὸς οὗτος τῶν ἰστίων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς 43 $\frac{1}{6}$ ἑκατομ. σχετίζεται πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τὴν ἀναγκαίαν κατ' αὐτοὺς οἰκονομίαν.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐξεταστέον τὸ γενικὸν χαρτοφυλάκιον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν α) τὸ μεταλλικὸν αὐτῆς δρ. 14,863,296, β) τὸ προσημειωθὲν χρέος τῆς ἐπικρατείας δρ. 36,039,257, γ) τὰ πάγια, τρόπαν τινὰ, πρὸς τοὺς ἰδιώτας δάνεια ἐπὶ ὑποθήκῃ, ἀναβιβα-

ζόμενα εις 31,630,882 δρ. (1), καὶ δ') διαφόρους ἄλλας τραπεζικὰς ἀξίας ἀναβιβαζομένας εις 3,648,782 δρ. (2), τὸ ὑπόλοιπον ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1877 ποσόν, ἦτοι 24,083,028 δραχμαὶ, ἀνήκουσιν εις τὸ κυρίως τραπεζικὸν χαρτοφυλάκιον διαιρούμενον ὡς ἐξῆς: 15,703,639 δρ. εις προεξοφλήσεις, 5,662,368 εις γεωργοκτηματίας ἐπὶ προσωπικῇ ἐγγυήσει καὶ 2,717,010 εις ἀνοικτοὺς λ]σμους. Πρὸ ἐνὸς ἔτους αἱ μὲν προεξοφλήσεις ἀνήρχοντο εις δρ. 17,420,998, αἱ δὲ πρὸς τοὺς γεωργοκτηματίας χορηγίαι εις 6,246,283, οἱ δὲ ἀνοικτοὶ λ]σμοὶ εις δρ. 2,321,060, τὸ ἅλῃ δρ. 25,988,342. Ὡστε ὑπάρχει ἐλάττωσις ἐν ἔτει 1877 κατὰ 2 σχεδὸν ἑκατομ. δρ., τὸ πλεῖστον ἐν τῇ κατὰ τὸ συνάλλαγμα κυριωτάτῃ τραπεζικῇ ἀποστολῇ.

Μεταξὺ τῶν διαφορῶν θεμάτων, τὰ ὅποια δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εις ἐκτίμησιν τῶν τραπεζικῶν ἐν γένει πορισμάτων, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν κυκλοφορίαν τῶν τραπεζογραμματίων, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀναγκαστικῆ, ὑπάρχουσιν ἕτερα τρία κυριωτάτου χαρακτῆρος. Ἀφορῶσι ταῦτα α) τὰς παρὰ τῇ Τραπεζῇ καταθέσεις, μαρτυρούσης τῆς κινήσεως αὐτῶν τὸν βαθμὸν τῆς κοινῆς ἐμπιστοσύνης, β') τὰ διδόμενα μερίσματα, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸν

(1) Τὸ ποσὸν τοῦτο ὑποδιαιρεῖται εις δάνεια πενταετῆ (ἀπλᾶ) δρ. 18,025,100· ἐπ' ἀνοικτῶ λ]σμῶ δρ. 12,134,871· χρεωλυτικὰ δρ. 682,830· ἐπὶ ἐνεχύρω, χρυσοῦ ἀργύρου κλπ. 787,081. Κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876 τὸ ἅλῃ ποσὸν ἀνεβιβάζετο εις δρ. 34,003,718· ὥστε ἡ πρὸς τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν τραπεζικῆ βοήθεια ἤλαττώθη κατὰ $2\frac{1}{10}$ ἑκατομ. δρ. κατὰ τὸ ἔτος 1877.

(2) Ἦτοι 356,202 δρ. εις Ἑλλ. Ἀτμοπλοῖαν καὶ 309,000 δρ. εις ἄλλας Ἐταιρίας· 1,071,837 εις καταστήματα τῆς Τραπεζῆς· 1,081,455 εις καθυστερήσεις προεξοφλήσεων· 18,105 εις ὁμοίας χρεωλυτικῶν δανείων· 168,874 εις διάφορα συναλλάγματα καὶ γραμμάτια· 348,367 εις κτήματα ὀφειλετῶν κατακυρωθέντα τῇ Τραπεζῇ· 137,517 εις ἐξόδα ἐγκαταστάσεως, ὑλικὸν, κιβώτια κλπ· 90,088 εις δικαστικὰς προκαταβολὰς· 67,390 εις ἀπαιτήσεις ἐπισημαίει. Κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876 τὸ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω θεμάτων τραπεζικὸν κεφάλαιον ἀνήρχετο εις δρ. 3,681,648.

τελικὸν σκοπὸν, καὶ γ') τὰς τιμὰς τῶν Τραπεζικῶν μετοχῶν, οὔσας τὸ πόρισμα τῆς γενικῆς καταστάσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς καταθέσεις, δύνανται αὐταὶ νὰ διαιρεθῶσιν εις ἀτόκους, ἐντόκους καὶ ἐπὶ ὁμολογίαις· αἱ πρῶται ἀναβιβάζονται εις δρ. 2,741,773, αἱ δευτέραι (ἀποδοτέαι δι' ἀνοικτοῦ λ]σμοῦ καὶ μετὰ ἕνα μέχρις ἕξ μηνῶν) εις δρ. 2,472,175 καὶ αἱ τρίται εις δρ. 24,027,976. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ἔτι ἀπὸ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1876 ὑπάρχει αὐξήσις εις τὰς ἀτόκους καταθέσεις κατὰ $\frac{1}{2}$ περίπου ἑκατομ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ διδόμενον κατὰ τὴν β' ἐξαμηνίαν τοῦ 1877 μέρισμα, ἀναβαίνει τοῦτο κατὰ μετοχὴν εις δραχ. 116 $\frac{1}{2}$ (ἐξ ὧν ἀφαιρετέος ὁ φόρος 2 τοῖς ο]ο ἦτοι δρ. 2,33 καὶ 0,55 διὰ τὸ χαρτόσημον). Τὸ μέρισμα τοῦτο ἴσον πρὸ τῆς ἀ' ἐξαμηνίας 1877, εἶναι ἀνώτερον ὅλων τοῦ πρὸ τοῦ 1873 δοθέντων, καὶ δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος προκύψαντος ἐν ὅλῳ, διότι 2,097,000 δρ. κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1877 καὶ 2,151,900 κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1876.

Ἡ ἔποψις τῆς ἀγοραίας ἀξίας τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δὲν εἶναι βεβαίως ἀσχετος πρὸς τὸ διδόμενον μέρισμα καὶ πρὸς τὴν ποικιλίαν ἐκείνην τῶν οἰκονομικῶν αἰτίων, τὰ ὅποια ὠθοῦσι τὰς πιστωτικὰς ἐν γένει ἀξίας εἴτε πρὸς τὰ ἄνω εἴτε πρὸς τὰ κάτω. Κατὰ Ἰανουάριον 1873 αἱ μετοχαὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐπωλοῦντο ἐν Ἀθήναις 2,910 δρ., κατὰ Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀνέβησαν εις δρ. 3,000. Μετὰ δύο ἔτη ἀνέβη ἡ τιμὴ των εις δρ. 3,300 καὶ τὸν Δεκέμβριον 1875 εις δρ. 3,400. Δὲν νομίζω ὅτι εἶχον ὑπερβῆ σταθερῶς τὸ ποσὸν τοῦτο κατὰ πολὺ, ὅτε αἱ περιστάσεις τοῦ 1876 ἐγέννησαν τὴν πρὸς κατάπτωσιν τάσιν· οὕτω 3,315 δρ. κατὰ Μάρτιον 1876 καὶ 3,290 κατ' Ἀπρίλιον—3,060 κατὰ Ἰούλιον 1877 καὶ 3,025 κατὰ Δεκέμβριον—3,000 κατὰ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1878 καὶ 2,995 κατὰ τὴν 11ην.

Ἀπέναντι τῶν τιμῶν τοῦ 1875, αἱ τελευταῖαι, περι-

λαμβάνουσαι και τὸ πληρωτέον μέρος, μαρτυροῦσι κατάπτωσιν τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς μέχρι $\frac{1}{2}$ περίπου. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν τὴν σύγκρισιν αὐτῶν καὶ πρὸς τὰς τιμὰς τοῦ 1873, μεθ' ὧν συναγωνίζονται, καὶ τοὶ οἱ οικονομικοὶ ὄροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εἶναι ἤδη κατὰ πολὺ βαρύτεροι. Βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ δεινότεροι. Ἄλλ' ὁμοιάζουσι οἱ πιστωτικοὶ ὀργανισμοὶ τὴν ἐλαστικότητα τῶν ζωικῶν συστελλόμενοι καὶ ἀναπτυσσόμενοι κατὰ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, ἐκπληροῦσι τὸν προορισμὸν των.

ΠΩΣ ΠΛΗΡΟΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΧΡΕΗ.

Ἡ ἀπὸ τῶν δημοσίων χρεῶν ἀπαλλαγὴ δύναται νὰ γίνῃ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ὑποθέτω ὅτι πρόκειται περὶ λαοῦ ἔχοντος μέγα ἐφ' ἑαυτοῦ κράτος· δύναται οὗτος νὰ ἐκθέσῃ εἰς ἐκούσιον πλειστηριασμὸν τὰ κτήματά του καὶ νὰ πληρώσῃ μέχρι λεπτοῦ τὰ χρέη του. Ἐὰν τὰ δημοσία χρέη εἶναι ἐξωτερικά, ξέναι ἐπικράτειαι δύνανται νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς τὸν ἀναγκαστικὸν πλειστηριασμὸν τῶν κτημάτων τῆς ὀφειλέτιδος, ἅμα ἔχῃ μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἀπαιτουμένην ἰσχύιν.

Ἄλλὰ ἐκτὸς τῆς ἀπολύτου ταύτης ἐννοίας, ἡ ἀπαλλοτριώσις τῶν δημοσίων κτημάτων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξοφλήσεως τῶν δημοσίων χρεῶν δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν οικονομικὴν πρακτικὴν. Ἀρκεῖ νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι οἱ τόκοι τῶν χρεῶν εἶναι ἀνώτεροι τοῦ εἰσοδήματος τῶν κτημάτων, ἵνα βεβαιωθῇ τὸ συμφέρον εἰς τὴν διὰ τούτων ἀπόσβεσιν ἐκείνων.

Ὡς μέθοδος τις πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ πτώχευσις τῆς ὀφειλέτιδος ἐπικρατείας, εἴτε ὑπὸ τὸν γενικὸν χαρακτήρα

τῆς χρεωκοπίας ὅτε οὐδὲν δίδεται τοῖς δανεισταῖς, εἴτε ὑπὸ τὸν ἰδιαιτέρον τῆς μερικῆς μόνον πληρωμῆς αὐτῶν.

Πρὸς τὴν μέθοδον ταύτην δὲν ἔχει τι κοινὸν ἡ οικονομικὴ, τρόπον τινα, ἐξανάγκασις τῶν δανειστῶν τῆς ἐπικρατείας, ἵνα ἐπὶ ἀμέσῳ προσφορᾷ τῶν παγίων αὐτῆς χρεῶν δεχθῶσι τὴν καταβίβασιν τοῦ ἀρχικῶς συμπεφωνημένου τόκου αὐτῶν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν δικαιωμάτων τοῦ ὀφειλέτου, τὰ ὁποῖα ἀντίκεινται εἰς τὴν αἰωνίαν ἐξάρτησιν αὐτοῦ.

Ἡ χρεωλυτικὴ μέθοδος συνίσταται εἰς τὴν κατάρτισιν ἰδιαιτέρου κεφαλαίου ἀξανομένου, διὰ τῶν συνθέτων τόκων καὶ ἐξοφλοῦντος, ἐν καιρῷ εὐθέτῳ δι' ἐξαγορᾶς, ἀνάλογον ποσὸν τῶν δημοσίων χρεῶν. Ἀρκεῖ νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι δὲν ὑπάρχει περίσσευμα ἐσόδων ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τῆς ἐπικρατείας, καὶ ὅτι αἱ ἀνάγκαι τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἀπορροφῶσι τὸ ὅπωςδήποτε σχηματισθὲν χρεωλυτικὸν ταμεῖον, ἵνα κατανοήσῃ τὴν ὑπολανθάνουσαν ἐν αὐτῷ πλάνην.

Ἡ καλλιτέρα μέθοδος εἶναι ἡ διὰ τῶν περισσευμάτων τῶν δημοσίων ἐσόδων ἐξόφλησις τῶν δημοσίων χρεῶν. Παρατηροῦμεν αὐτὴν ἐν ἰσχύϊ ἐν Ὁλλανδίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ κλπ. Πολλὰκις αἱ ἠνωμέναι Πολιτεῖαι διὰ τῆς ἀπλῆς ταύτης μεθόδου ἀπηλλάχθησαν τῶν δημοσίων αὐτῶν χρεῶν· καὶ νῦν ἔτι δι' αὐτῆς ἀνευδότης ἐργάζονται εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ βαρυτάτου χρέους, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλεν αὐταῖς ὁ περὶ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος φοβερὸς τῆς παρελθούσης δεκαετηρίδος ἀγών.

Ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν λειτουργίαν τῆς μεθόδου ταύτης δύναμις θελήσεως καὶ πνεῦμα συνεχείας, τῶν ὁποίων ἰδοὺ ἐνδεικτικοὶ τινὲς ἀριθμοὶ ἐκ τῆς Μεγάλης Δημοκρατίας τῆς Ἀμερικῆς. Κατὰ τὰς δύο χρήσεις 1876—77 καὶ 1877—78 ὑπῆρξεν ἐν αὐτῇ περίσσευμα ἐσόδων 62 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. δολλάρια, ἧτοι 375 ἑκατομ. δραχ. τὰ ὁποῖα ὠδηγήθησαν εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ δημοσίου χρέους. Ἀπὸ τοιαύτης πρακτικῆς, ὑπολογιζόμενον τοῦτο ἐν ἔτει 1865 εἰς 2,742,300,428 δολλάρια, κατέπεσεν ἐν ἔτει 1877 εἰς 2,046,027,066, ἧτοι ἐντὸς 12 ἐτῶν ἐξωφλήθη κατὰ πλεόν τοῦ τετάρτου!

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΝ ΤΩ ΠΕΜΠΤΩ ΤΟΜΩ.

<i>Φυλ. 49ον Μάρτιος 1877.</i>	
1.	Ἀγγλικὴ Γαιανθρακοπαραγωγή 3
2.	Περὶ Κεφαλαίου ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ι. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ 6
3.	Ἡ ἐν Ἑλλάδι Βαμβακουργία ὑπὸ τοῦ κ. ΑΡ. 30
4.	Ἰχθυοκαλλιέργεια 33
5.	Παγκόσμιον Ἐμπορικὸν Ναυτικόν 39
6.	Ἐπίγραμμα περὶ τῶν ἐν Βαυαρίᾳ Ἐργατῶν ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Π. ΕΥΤΑΞΙΟΥ. 41
7.	Προϋπολογισμὸς τοῦ 1877 43
8.	Περιοδικὴ Δημοσιογραφία ἐν Ἑλλάδι 47
<i>Φυλ. 50ον Ἀπρίλιος 1877.</i>	
9.	Εἰσαγωγή καὶ Ἐξαγωγή 49
10.	Περὶ Ἐργασίας ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ι. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ 52
11.	Ὁ Σίδηρος καὶ τὸ Τελώνιον 61
12.	Δραπέται Ἐμποροναῦται 65
13.	Ἡ Μειψήρια ἐν ταῖς Ἀνωνύμοις Ἐταιρίαις ὑπὸ τοῦ κ. Η. Ν. ΣΤΡΟΥΜΠΟΥ 68
14.	Δημόσιον Χρέος τῆς Ἑλλάδος 74
15.	Περὶ Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ κ. Α. Γ. ΤΟΜΠΑΖΗ. 76
16.	Ἡ περὶ τὴν Ἐνδυσιν Ἑλληνικὴ Βιομηχανία 90
<i>Φυλ. 51ον Μαΐος 1877.</i>	
17.	Ἡλικία καὶ Ἐγκλημα 97
18.	Ἑλληνικὴ Ταπητουργία ὑπὸ τοῦ κ. ΑΡ. 103
19.	Περὶ Φόρων ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ι. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ. 108
20.	Ῥωσικὴ Ἐθνογραφία 121
21.	Ἀγγλικὸι Σιδηρόδρομοι ὑπὸ τοῦ κ. Α. Γ. ΣΚΟΥΖΕ 127
22.	Στρατιωτικὴ Οἰκονομία 129
23.	Τουρκικὸν Χρέος 137
24.	Εὐρωπαϊκὴ Γεωργία 140
25.	Παγκόσμιον Ἐξωτερικὸν Ἐμπόριον 143
<i>Φυλ. 52ον Ἰούλιος 1877.</i>	
26.	Ὁ Μέσος Ἄνθρωπος 145
27.	Περὶ Φόρων ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Γ. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ 151
28.	Πλειψήρια καὶ Μειψήρια ἐν ταῖς ἀνωνύμοις Ἐταιρίαις ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ι. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ 163
29.	Ἐν Ζήτημα Τροφῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα 171
30.	Παγκόσμιος Μεταξοπαραγωγή 175
31.	Συνοικισμὸς Ἀλλοδαπῶν ἐν Ἠλείᾳ 178
32.	Ἡ ἐν Ἀθήναις Λειψυδρία 180
33.	Φορολογικὰ Δείγματα 182

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

575

<i>Φυλ. 53ον Ἰούλιος 1877.</i>	
34.	Ἡθικο-Βιομηχανικὴ τῆς Γυναικὸς Ἐποψίς 185
35.	Ἀνατολικὸν Ἐμπόριον Τεργέστης 198
36.	Ὄρφανικὸν Ἄσυλον 200
37.	Φόρος ὑπὸ τῶν Ἴππων καὶ τῶν Ὀχημάτων 202
38.	Φορολογία τῶν Τραπεζῶν ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Ι. ΒΑΣΣΑΜΑΚΗ. 205
39.	Ἐξωτερικὸν Ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος 213
40.	Ἐκθετὰ ἐν Ἀθήναις 216
41.	Ἐκκλησιαστικὰ Εἰσοδήματα 220
42.	Οἰκονομικὰ Ἡπειρο-Θεσσαλίας 225
43.	Υδροφυλικά Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ κ. Π. Σ. ΚΥΡΙΑΚΟΥ 229
44.	Ἐκτακτος Σύνεδρος τῆς Βουλῆς 232
<i>Φυλ. 54ον Αὐγουστος 1877.</i>	
45.	Σιδηρόδρομοι τῆς Ἐπικρατείας 241
46.	Ἑγκληματικαὶ Τάξεις 246
47.	Ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἀλληλοβοήθεια ὑπὸ τοῦ κ. Β. 250
48.	Εὐρωπαϊκοὶ Γάμοι 252
49.	Οἱ ἐπὶ τῶν Σιτηρῶν Φόροι ὑπὸ τοῦ κ. Π. ΒΩΒΟΥ 254
50.	Ῥωσικὰ καὶ Τουρκικὰ Χρεώγραφα 259
51.	Δημόσιαι Εἰσπράξεις ἐν Ἀγγλίᾳ 261
52.	Ἡγεμονία τῆς Σάμου 264
53.	Χρησιμοποίησις Θνησιμίων 267
54.	Ἀσφάλεια ἐπὶ τῆς Ἀνθρωπίνης Ζωῆς 269
55.	Ἑλβετικὴ Φορολογία 272
56.	Ἡ ἐν Ῥωσίᾳ Βυροσδεψικὴ ὑπὸ τοῦ κ. ΑΡ. 274
57.	Ἐκτακτος Σύνεδρος τῆς Βουλῆς 276
<i>Φυλ. 55ον Σεπτέμβριος 1877</i>	
58.	Οἰκονομικὸν Δίκαιον 289
59.	Δημοτικὴ Φορολογία ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Β. 294
60.	Περὶ Ἀργύρου 299
61.	Γεωργικὸς Ὄργανισμὸς ὑπὸ τοῦ κ. ΑΡ. 303
62.	Ἐργατικὰ Τράπεζαι ἐν Ἐπτανήσῳ 308
63.	Αἰγυπτιακὰ Σιτηρὰ 315
64.	Ἐσοδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας 319
65.	Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρία ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Β. 323
66.	Εἰσφοραὶ ἐπὶ Κινήσεως Στρατῶν 329
<i>Φυλ. 56ον Ὀκτώμβριος 1877.</i>	
67.	Αἱ τράπεζαι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν 337
68.	Ἐκλογικὰ Σχέδια 342
69.	Ἀθηναϊκὰ Ὑδατα 347
70.	Φιλοδικία ἐν Ἑλλάδι 350
71.	Δημητριακοὶ Καρποὶ ἐν ἔτει 1877 354
72.	Ἀγριαὶ Βλαΐται ἐν Ἑλλάδι 358

	σελ.
73. Προϋπολογισμός τῶν Ἑλληνικῶν Φυλακῶν	363
74. Ἐξωτερικὸν Ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ κ. ΑΡ	367
75. Εἰσαγγελικὴ ἀπὸ τῶν Ὀρφανικῶν Ἀσύλων Πρόνοια	371
76. Ἐκτακτὸς Σύνοδος τῆς Βουλῆς	375
<i>Φυ.λ. 57ον Νοεμβριος 1877,</i>	
77. Κερδοσκοπικαὶ Σιταποταμιεύσεις	385
78. Κατωτάτη τῶν Ἐθνῶν Ἐκπαίδευσις	391
79. Γεωμετρικὴ Ὑπηρεσία	294
80. Καταγραφή τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ κ. Α.	398
81. Τουρκικὸς Ἀποκλεισμός	410
82. Σουηδικαὶ Τραπεζαί	415
83. Ἄλυσκαὶ τῆς Ἑλλάδος	418
84. Πρῶτοι Στρατιωτικοὶ Ὀργανισμοὶ τοῦ 1821 ὑπὸ τοῦ κ. Μ.	422
85. Διεθνὴς Θησιμότης	430
<i>Φυ.λ. 58ον Δεκεμβριος 1877.</i>	
86. Ἑλληνικὴ Ἀποταμιεύσις καὶ Διαμετακόμισις	433
87. Παιμενικὴ τῶν Δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς	444
88. Πρῶτοι Στρατιωτικοὶ Ὀργανισμοὶ τοῦ 1821 ὑπὸ τοῦ κ. Μ.	445
89. Ἡ ἐν ταῖς Πόλεσι Θησιμότης	450
90. Δημοσίαι ἐν Ρωσσίᾳ Ἐκπαίδευσις ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Π.	454
91. Αἱ ἐν τῷ Προϋπολογισμῷ Χρήσεις	458
92. Ἐπιθεωρήσεις Φυλακῶν	462
93. Ἰδιοκτησίαι καὶ Μίσθωσις Ἀκινήτων	463
94. Καταστατικαὶ Πληροφορίαι ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Π. Β.	479
<i>Φυ.λ. 59ον Ἰανουάριος 1878.</i>	
95. Περιάστειος Φορολογία	481
96. Ἡ ἐν Πειραιεὶ Νηματοουργία	484
97. Οἰκονομικὰ τῆς Ρωσσίας	487
98. Διατίμησις Φαρμάκων ὑπὸ τοῦ κ. Ρ.	493
89. Σιτηρὰ μεταξὺ Ἀζορικῆς καὶ Ἑλλάδος	497
100. Βασιλικὴ Ἐπιχορήγησις ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Α.	500
101. Διεθνή τῆς Καταστατικῆς Συνόδου	503
102. Δημογεροντικὸς Ὀργανισμὸς ὑπὸ τοῦ κ. Μ.	510
103. Μέση Ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ κ. ΑΡ	517
104. Ἀπολογισμὸς τοῦ 1876	521
<i>Φυ.λ. 60ον Φεβρουάριος 1878.</i>	
105. Συναγωνιστικὴ Ἰσορροπία	529
106. Ἀνάπτυξις τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ Δικαίου παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις Ἑλλήσιν ὑπὸ τοῦ κ. Ι. ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΥ	533
107. Περὶ ζωοτροφιῶν	546
108. Οἰκονομικὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τοῦ νῦν αἰῶνος ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ	549
109. Ἐθνικὴ Τράπεζα	564
110. Πῶς πληρόνεται τὰ δημόσια χρέη	572